

Sociaal vertrouwen in het gedrang door het ervaren van bestaansonzekerheid

In hoeverre heeft bestaansonzekerheid effect op het sociaal vertrouwen en wat is hierin de rol van statusangst?

**university of
groningen**

Bachelorwerkstuk herziende versie

Merit van Leeuwen

S3766659

m.i.van.leeuwen@student.rug.nl

Begeleider: Rita Smaniotta

Tweede lezer: Gert Stulp

Datum: 24-07-2023

Abstract

Het aantal bestaansonzekeren en financieel kwetsbaren is in Nederland in de afgelopen jaren flink toegenomen. In dit onderzoek zal gekeken worden in hoeverre het ervaren van bestaansonzekerheid invloed heeft op het hebben van sociaal vertrouwen. Daarbij wordt verondersteld dat het ervaren van statusangst de invloed van bestaansonzekerheid op het verminderd sociaal vertrouwen kan verklaren. Het ervaren van bestaansonzekerheid wordt gemeten door te kijken naar zowel het objectieve bestanddeel; het niet kunnen rondkomen van het inkomen om jezelf en/of je gezin te kunnen voorzien in de basale levensbehoeften, als naar het subjectieve bestanddeel; het gevoel van onzekerheid over de toekomstige financiële situatie. De steekproef waar dit onderzoek betrekking op heeft, is getrokken uit het LISS-panel; -een longitudinale onderzoeksgroep met een vast panel aan respondenten dat door een onafhankelijke steekproef verworven is. De steekproef bestaat uit 844 huishoudhoofden van de minimale leeftijd van 18 jaar. Er is een significant resultaat te zien tussen het verband van bestaansonzekerheid en sociaal vertrouwen en tussen bestaansonzekerheid en statusangst. Een significant verband tussen statusangst en sociaal vertrouwen is echter uitgebleven, waardoor er niet gesproken kan worden van een mediatie. Dit missende verband zou stof zijn voor mogelijk vervolgonderzoek, waarbij er inzicht verkregen kan worden in wat de invloed is van statusangst op sociaal vertrouwen.

Inhoud

Inleiding	4
Theorieparagraaf	8
Methoden	17
Dataset en onderzoeksprocedure	17
Operationalisaties.....	19
Kernmodel	19
Controlevariabelen	21
Analyse-opzet	22
Resultaten.....	24
Beschrijvende statistieken	24
Univariate statistieken	24
Bivariate statistieken	27
Regressieanalyse	28
Modevaluatie.....	31
Modelfit	31
Hypothesetoetsing	34
Conclusie en discussie	37
Literatuurlijst	40
Bijlage 1	44
Item-non respons	71
Bijlage 2: bivariate statistieken en modelschatting	73
Bivariate statistieken	73
Modelschattingen.....	83
Bijlage 3: Modeldiagnostiek	87
Multicollineariteit	88
Uitbijters	89

Inleiding

Een huis zonder douche, gebruik maken van een gat in de tuin als toilet en frikandellen of vissticks als avondeten. Volgens Tim 'S Jongers waren dit ervaringen uit zijn jeugd die hij omschrijft als 'bestaansonzekerheid to the fullest' (van der Geest, 2021). Objectieve bestaansonzekerheid heeft betrekking op het huidige financiële welzijn dat wordt ervaren, waarbij de inkomsten te laag zijn om jezelf en/of je gezin te onderhouden (Rhode et al., 2016; Chou et al., 2015). Het gaat daarbij om het niet kunnen voorzien in de huidige basale, materiële levensbehoeften (Rohde et al., 2016). De groep die te maken heeft met objectieve bestaansonzekerheid wordt aangeduid als 'financieel kwetsbaar'. In Nederland neemt het aantal huishoudens met financiële kwetsbaarheid toe. Uit een onderzoek van Deloitte in samenwerking met Nibud en Universiteit Leiden blijkt dat in 2022 zo'n 60% van de huishoudens financieel kwetsbaar of zelfs financieel ongezond was. Dit percentage lag een jaar daarvoor, in 2021, nog op 50% (NOS, 2023). Het gaat om een gelijke verdeling van mensen die meestal niet in staat zijn om rond te komen van hun inkomen als mensen die nog maar net kunnen rondkomen, maar geen onverwachte uitgaven kunnen doen vanwege gebrek aan spaargeld (Deloitte, 2023).

Bestaansonzekerheid gaat echter niet alleen over objectieve aspecten die te maken hebben met de huidige financiële situatie. Naast de objectieve bestaansonzekerheid, die zich uit in financieel kwetsbaarheid in het heden, kent bestaansonzekerheid ook een subjectieve kant. Subjectieve bestaansonzekerheid heeft betrekking op *gevoelens van angst* die ontstaan bij de gedachte aan de financiële situatie in de toekomst (Rohde et al., 2016). In dit onderzoek zal bestaansonzekerheid dan ook gedeut worden door het samenvoegen van zowel het objectieve als het subjectieve bestanddeel van bestaansonzekerheid.

De toenemende objectieve bestaansonzekerheid kan op zichzelf al worden beschouwd als een maatschappelijk probleem, maar de combinatie van objectieve en subjectieve bestaansonzekerheid heeft mogelijk ook een effect op een ander fundament van de samenleving, namelijk het sociaal vertrouwen. In de theorieparagraaf zal besproken worden hoe het mogelijk het ervaren van bestaansonzekerheid leidt tot minder sociaal vertrouwen. Om dit te begrijpen, is het eerst van belang om uit te leggen wat sociaal vertrouwen inhoudt.

Sociaal vertrouwen, ook wel bekend als gegeneraliseerd vertrouwen of algemeen vertrouwen, is de overtuiging dat het onbekende doelwit van het vertrouwen een goedaardige intentie heeft in sociale interacties (Yamahishi & Yamahishi, 1994). Sociaal vertrouwen, een vertrouwensvorm waarbij je degene die je in vertrouwen neemt niet persoonlijk kent – wordt ook wel *thin trust* genoemd. Dit valt te onderscheiden van *thick trust*, een vorm van vertrouwen in vrienden, familie of kennissen (Dawson., 2019). Voor het goed functioneren van de maatschappij en het behoud van samenwerkingen tussen individuen is het van essentieel belang dat het niveau van sociaal vertrouwen voldoende hoog is.

Als er wordt gesproken over sociaal vertrouwen, is het belangrijk om ook te kijken naar sociaal kapitaal, aangezien deze twee concepten gerelateerd zijn aan elkaar (Nooteboom, 2007). Sociaal kapitaal verwijst naar de normen en netwerken in een samenleving die ervoor zorgen dat burgers in staat zijn om op collectieve wijze te handelen en samen te werken (Woolcock & Narayan, 2000; Putnam, 1995). Coleman (1988) beschrijft het sociaal kapitaal als de relaties die tussen personen in de samenleving. De relatie tussen sociaal vertrouwen en sociaal kapitaal zou tweeledig zijn; waarbij vertrouwen helpt om sociaal kapitaal te creëren en het gebruik van sociaal kapitaal het vertrouwen in anderen

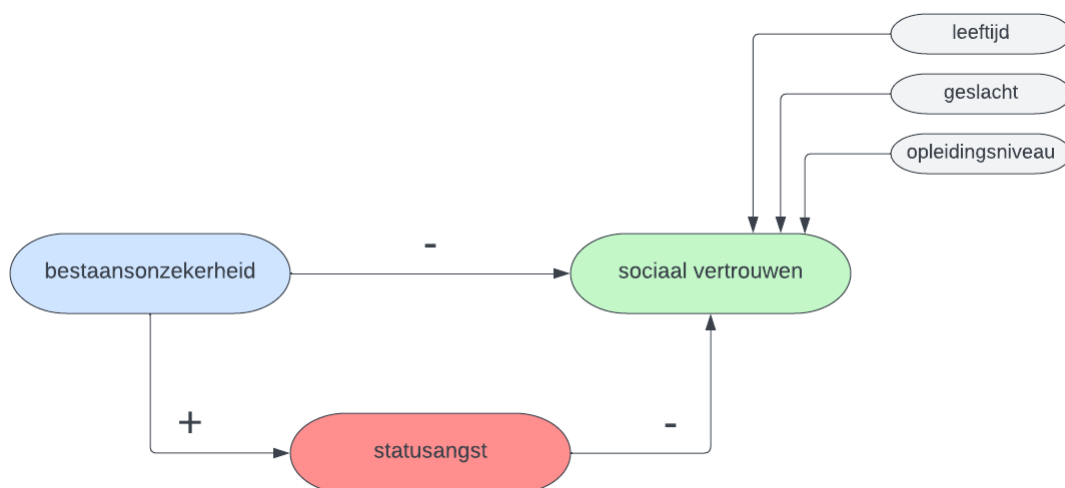
vergroot (Nooteboom, 2007). Door het hebben van sociaal vertrouwen gaan onbekenden relaties met elkaar aan en durven ze samen te werken (Ning e.a., 2023; Ostrom., 2000). Omdat sociaal kapitaal leunt op voldoende sociaal vertrouwen, is het van belang om ook dit sociaal vertrouwen te ondersteunen.

In een meritocratische samenleving zoals Nederland die kent is er mogelijk een onderliggend concept dat verklaring biedt voor het verminderde sociaal vertrouwen bij mensen die meer bestaansonzekerheid ervaren. De meritocratische samenleving, een hiërarchische samenlevingsstructuur die gebaseerd is op verdienste (Young, 1956), kan resulteren in gevoelens van statusangst bij degenen die onderaan de sociaalmaatschappelijke ladder gevestigd zijn (Elshout e.a., 2016). Statusangst wordt omschreven als de angst om je op een te lage positie op de maatschappelijke ladder te bevinden of om nog verder af te zakken (De Botton, 2004). Statusangst wordt gezien als een subjectief begrip, omdat het gaat over een gevoel van ondergeschiktheid ten opzichte van anderen (Delhey & Dragolov, 2014). Het is dus niet zo zeer het objectieve bezit of juist het ontbreken van materiële zaken, zoals een dure auto, een groot huis of veel spaargeld dat centraal staat bij statusangst, maar juist het subjectieve gevoel van minderwaardigheid in vergelijking met anderen (Wilkinson, 1999). De ervaring van een lange sociale waardering in een samenleving kan resulteren in verminderd respect van anderen en een verlaagd gevoel van eigenwaarde bij mensen die bestaansonzekerheid ervaren. Het gevolg hiervan is dat men het oordeel van anderen wil vermijden en zelfs contact met anderen mijdt, waardoor het sociaal vertrouwen kan afnemen.

De onderzoeksvraag die centraal staat in dit onderzoek is **‘Wat is de invloed van het ervaren van bestaansonzekerheid op het sociaal vertrouwen en in hoeverre loopt deze invloed via statusangst?’**. Sociaal vertrouwen wordt gezien als een graadmeter voor het functioneren van een samenleving en als één van de indicatoren van sociale cohesie; de mate van onderlinge verbodenheid in de samenleving (Chan et al., 2006; Dohmen et al., 2012). In de Nederlandse samenleving kunnen we niet enkel vertrouwen op onze *thick trust* contacten, die vaak slechts zo’n 150 personen omvatten (Dunbar, 1992). De samenleving bestaat immers uit meer dan 150 personen, en er zal dus ook voldoende *thin trust*, oftewel sociaal vertrouwen, moeten zijn om de samenleving goed te kunnen laten functioneren. Juist omdat sociaal vertrouwen direct betrekking heeft op het functioneren van de samenleving en er mogelijk een invloed van toenemende bestaansonzekerheid en het ervaren van statusangst is op dat sociaal vertrouwen, maakt het dat dit een maatschappelijk relevant onderzoek is.

Theorieparagraaf

In dit bachelorwerkstuk zal gekeken worden of het ervaren van bestaansonzekerheid leidt tot minder sociaal vertrouwen en of dit effect mogelijk via het hebben van statusangst verloopt. Als eerst wordt er gekeken naar bestaansonzekerheid en sociaal vertrouwen, waarbij de hypothese volgt die stelt dat het ervaren van bestaansonzekerheid leidt tot minder sociaal vertrouwen. Vervolgens zal er gekeken worden naar de mogelijke mediator statusangst; een concept dat vanuit de theorie mogelijk het onderliggende mechanisme is dat laat zien waar het verschil in sociaal vertrouwen tussen bestaanszekeren en bestaansonzekeren vandaan komt. Het mediërende verband zal geduid worden, waarna de tweede hypothese zal volgen. Ten slotte wordt er aandacht besteed aan de controlevariabelen uit dit onderzoeksmodel, namelijk geslacht, leeftijd en opleiding.

Figuur 1: Onderzoeksmodel

Het ervaren van bestaansonzekerheid leidt tot vermindering van het sociaal vertrouwen

Om het effect is van bestaansonzekerheid op sociaal vertrouwen te onderzoeken, kan allereerst gekeken worden naar waar dit sociaal vertrouwen gevormd wordt. Volgens Putman begint sociaal vertrouwen op een lager niveau dan samenlevingsniveau, namelijk bij een vereniging (Putman, 1995). Een vereniging is de plek waar men leert over de werking van wederkerigheid en de voordelen van het vertrouwen van een ander. Het vrijwillig samenwerken binnen een kleine groep toont aan dat het nuttig is om onbekende leden van een grotere gemeenschap te vertrouwen, waarbij dit vertrouwen gewaarborgd wordt door alle leden van de vereniging.

Door te ervaren dat het vertrouwen in onbekende anderen op een kleine schaal werkt, ontstaat er een positieve associatie met het vertrouwen in een ander. Volgens Putman zorgt deze positieve ervaring op een lager niveau ervoor dat een positieve associatie over vertrouwen in een onbekende medemens ingebed wordt bij de mensen die deelnemen aan verenigingsvormen. Zij zullen dus ook buiten verenigingsvormen en in grotere groepen, zoals op samenlevingsniveau, gegeneraliseerd vertrouwen hebben.

Niet iedereen heeft echter de mogelijkheid deelname aan verenigingsactiviteiten. Het participeren aan sociale activiteiten, zoals een vereniging of club, is een onderdeel van de sociale behoeften. Deze sociale behoeften zijn echter niet de eerste levensbehoeften die vervuld moeten worden. In *Hierarchy of Needs*, een model van de menselijke behoeften, worden de verschillende individuele behoeftes gerangschikt (Maslow, 1943). De behoeftepiramide bestaat uit vijf niveaus: fysiologische behoeften, bestaanszekerheid, sociale behoeften, erkenning en behoefte aan zelfontplooiing. Er kan pas voldaan worden aan een hogere behoefte in het piramidevormige model als er (grotendeels) is voldaan aan de voorgaande, onderliggende behoefte. De eerste twee behoeftes, waaronder

bestaanszekerheid, vallen onder de materiële behoeften. De andere drie behoeften hebben te maken met het sociale leven en persoonlijke ontwikkeling.

In deze piramidevormige rangschikking is zichtbaar dat de stap naar sociale behoeften pas in naar voren komt als er sprake is van bestaanszekerheid. Bestaansonzekere mensen zijn voornamelijk bezig met hun hoofd boven water houden en zorgen voor henzelf en hun gezin, waardoor er weinig tijd, ruimte en geld overblijven voor sociale behoeften. Hierdoor zullen zij minder snel deelnemen aan een verenigingsactiviteit of lid worden van een club, de plek waar men leert hoe sociaal vertrouwen voordelen kan hebben (Putman, 2000). Door het ontbreken van het voorbeeld waaruit deze voordelen van vertrouwen blijkt, zal er minder algemeen, sociaal vertrouwen zijn voor mensen die bestaansonzekerheid ervaren.

Een alternatieve verklaring voor het hebben van minder sociaal vertrouwen bij het ervaren van bestaansonzekerheid, is dat sociaal vertrouwen gepaard gaat met een risicofactor (Verducci & Schröer, 2010). Bij sociaal vertrouwen wordt verondersteld dat het vertrouwen in een onbekende ander gebaseerd is op het idee dat deze onbekende ander goede intenties heeft met het aan hem gegeven vertrouwen (Yamahishi & Yamahishi, 1994). Daarin schuilt echter een risico, omdat er ook een mogelijkheid bestaat dat iemand slechte intenties heeft met het geschonken vertrouwen. Wanneer je een onbekende vertrouwt, kan dit vertrouwen worden geschonden, wat een negatief effect heeft op jou als individu. Negatieve ervaringen met onbekenden kan daarbij ten gevolge hebben dat er minder sociaal vertrouwen is (Uslaner., 2008; Dinesen., 2013). Het risico van sociaal vertrouwen is voor bestaanszekere en bestaansonzekere mensen gelijk, zij kunnen immers beide teleurgesteld worden. Het verschil zit hem daarom niet in de aanwezigheid van het risico zelf, maar de gevolgen van

een negatieve uitwerking van het vertrouwen. Dit risico is namelijk groter voor iemand die bestaansonzekerheid ervaart.

Om deze veronderstelling te onderbouwen wordt er gekeken naar een theorie van Simmel, waarin beschreven wordt waarom individuen uit een hogere sociale klassen meer sociaal vertrouwen hebben dan mensen uit lagere sociale klassen (Hamamura, 2012). Mensen uit hogere sociale klassen kunnen het zich veroorloven om zich te beschermen tegen de risico's die gepaard gaan met sociaal vertrouwen. Zo hebben zij meer spaargeld, voldoende middelen om goede verzekeringen af te sluiten en de mogelijkheid tot het inschakelen van goede rechtshulp wanneer dat noodzakelijk is. Dit zorgt ervoor dat zij een buffer hebben om de risico's die gepaard gaan met het vertrouwen te kunnen overzien en de mogelijk negatieve gevolgen ervan te kunnen opvangen. Hierdoor zullen zij sneller geneigd zijn om vertrouwen in de onbekende medemens te hebben, juist omdat de risico's die verbonden zijn in dit sociale vertrouwen voor hen meer draagbaar zijn. Mensen uit lagere sociale klassen maken zich volgens deze theorie meer zorgen om het voldoen aan hun basisbehoeften om te leven en hebben minder beschikbare middelen om een buffer op te bouwen. Zij hebben minder overige middelen dan de basisbehoeften, waardoor ze minder mogelijkheden hebben om een buffer op te bouwen die de risico's van een negatieve uitwerking van vertrouwen te kunnen dragen. Juist voor deze groep mensen kan een interactie met iemand die een slechte intentie heeft met hun vertrouwen ervoor zorgen dat zij niet kunnen voorzien in hun basisbehoefte, omdat ze hun schaarse middelen moeten gebruiken voor het rechte trekken van dit verlies.

Net als bij mensen van lagere sociale klasse gaat het bij het ervaren van bestaansonzekerheid om het hebben van zorgen om het voldoen aan de basale levensbehoeften (Rohde et al., 2016). Voor deze groep mensen kan een enkele interactie met

een *cheater*, iemand die slechte intenties heeft met het vertrouwen, grote gevolgen hebben. Een onverwachtse en onprettige ervaring, zoals bijvoorbeeld onverwachtse werkeloosheid, kan het perspectief op het vertrouwen in anderen doen veranderen (Dawson., 2013). Juist omdat het vertrouwen in een individu kan leiden tot nadelige gevolgen, zal het gegeneraliseerd vertrouwen in anderen, oftewel sociaal vertrouwen, ook afnemen.

Dit leidt tot de eerste hypothese;

Naarmate iemand meer bestaansonzekerheid ervaart zal zijn sociaal vertrouwen verminderen.

Statusangst

In een meritocratische samenleving is er sprake van een hiërarchische samenlevingsstructuur waarbij de sociaaleconomische positie van een individu wordt bepaald aan de hand van verdienste; prestatie, inzet en het benutten van je talent (Young, 1956). Het behoren tot de top van de sociaaleconomische ladder wordt gezien als een positieve persoonlijke verdienste. Deze mensen hebben hun potentieel optimaal benut en hebben hun positie daarom te danken aan hun eigen inzet en prestaties. Zij worden beschouwd als de 'winnaars' van de meritocratie.

Aan de andere kant is de positie van mensen onderaan de sociaaleconomische ladder ook gerelateerd aan inzet en benutten van talenten. In de Nederlandse samenleving, waarbinnen het meritocratische gedachtegoed is ingebed, is er weinig respect en erkenning voor de mensen in deze lagere sociaaleconomische posities, omdat het wordt gezien als hun eigen schuld dat zij zich op dit niveau bevinden (Elshout et al., 2016). Het gevestigd zijn aan de onderkant van de ladder zou het gevolg zijn van gebrek aan inzet en prestatie en het niet ten volle benutten van hun talenten. Deze groep mensen wordt gezien als de 'verliezers' van de meritocratie.

De kant van de verliezers vormt een belangrijke keerzijde van de ideologische meritocratische samenlevingsvorm en kan leiden tot een systematische ondermijning van het zelfrespect van deze verliezers (Elshout et al., 2016). De mensen die zich onderaan de sociaaleconomische ladder bevinden, zijn over het algemeen ook degen die bestaansonzekerheid ervaren. Zij hebben het idee dat hun bestaansonzekere positie hun eigen schuld is. In een samenleving waarin een lage sociaaleconomische positie wordt geassocieerd met weinig inzet en prestatie ervaren zij minder zelfrespect. Dit verminderd zelfrespect kan zich mogelijk uiten door het ervaren van statusangst: de angst om je op een

te lage positie op de maatschappelijke ladder te bevinden of om nog verder af te zakken (De Botton, 2004). De verantwoordelijkheid voor deze lagere positie zouden zij immers ook bij zichzelf moeten zoeken.

Niet alleen voor een individu is voldoende zelfrespect van belang, maar ook op sociaal niveau kan dit voordelen opleveren. Zelfrespect wordt gezien als een voorwaarde voor wederzijds respect; men kan pas door een ander gewaardeerd kunnen worden als men zichzelf waardeert, en andersom.

Om te voorkomen dat het gevoel van statusangst aangewakkerd wordt, zullen mensen met verminderd zelfrespect zichzelf afschermen. Daarbij is de gedachte dat het afsluiten van het oordeel van anderen ook betekent dat men zich gedeeltelijk of zelfs volledig afsluit van anderen, omdat er minder vertrouwen is in de ander. Op deze manier draagt het ervaren van bestaansonzekerheid bij aan het gevoel van statusangst en door dit gevoel van statusangst heeft men vaak ook minder vertrouwen in zichzelf en in onbekende anderen.

Dit leidt tot de tweede hypothese:

Het negatieve effect van individuele bestaansonzekerheid op individueel sociaal vertrouwen wordt deels verklaard door het ervaren van statusangst.

Controlevariabelen

In dit onderzoek worden drie controlevariabelen opgenomen; geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.

Geslacht

Bij dit onderzoek worden gegevens gebruikt van personen uit zowel verschillende als dezelfde huishoudens. Om de onafhankelijkheid van de respondenten te waarborgen zal in de data gefilterd worden op huishoudhoofd, waardoor alleen de gegevens van de huishoudhoofden uit een gezin worden meegenomen. Het huishoudhoofd wordt gedefinieerd als de persoon op wiens naam het huur- of koopcontract van de huidige woning staat. In gevallen waar het huis op meerdere namen staat, wordt het huishoudhoofd bepaald door te kijken welke persoon op het huur- of koopcontract die het hoogste inkomen heeft. Door het uitvoeren van dit selectiecriteria verandert de verdeling van mannen en vrouwen in de steekproef; mannen zijn oververtegenwoordigd. Om te zorgen dat er geen onjuiste uitspraken worden gedaan over de populatie door deze oververtegenwoordiging van mannen, wordt geslacht meegenomen als controlevariabele.

Leeftijd

De tweede controlevariabele is leeftijd. Over het algemeen geldt dat sociaal vertrouwen groter is bij mensen met een hogere leeftijd. Hoe meer ervaringen van sociale interacties er geweest zijn, hoe groter het vertrouwen in de medemens (Americans and Social Trust: Who, Where and Why, 2020). Het is dus te verwachten dat leeftijd invloed heeft op het sociale vertrouwen. Om te waarborgen dat er geen sprake is van een schijnrelatie tussen

bestaansonzekerheid en sociaal vertrouwen, is het belangrijk om leeftijd mee te nemen als controlevariabele.

Opleidingsniveau

Vanuit de literatuur wordt beargumenteerd dat mensen met meer sociaal vertrouwen doorgaans beter opgeleid zijn en een hoger niveau van geluk ervaren in vergelijking met mensen met minder sociaal vertrouwen (Delhey & Newton, 2003). Om uit te sluiten dat het mogelijke effect van bestaansonzekerheid en statusangst op sociaal vertrouwen toe te wijzen is aan opleiding, wordt in dit onderzoek het opleidingsniveau gebruikt als controlevariabele.

Methoden

Dataset en onderzoeksprocedure

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een dataset die verkregen is uit het LISS-Panel (Longitudinal Internet studies for the Social Sciences). Het LISS-Panel is een belangrijk onderdeel van het MESS-project; een project dat metingen en experimenten uitvoert over onderwerpen binnen de sociale wetenschappen (LISS panel - Centerdata NL, z.d.). Het LISS-panel omvat 5.000 huishoudens en ongeveer 7500 personen. Het panel is geselecteerd middels een willekeurige steekproef van huishoudens uit het bevolkingsregister van het Centraal Bureau voor de Statistiek (LISS-panel, 2022). Na deze steekproeftrekking zijn de respondenten benaderd om definitief deel te nemen aan het onderzoek via telefoon, een brief of door een bezoek aan huis. De respondenten is gevraagd om tegen vergoeding online vragenlijsten in te vullen die verschillende onderwerpen behandelden. Om ervoor te zorgen dat alle geselecteerde huishoudens konden deelnemen, werden huishoudens die niet beschikten over een computer of internetaansluiting voorzien van nodige faciliteiten om toch deel te kunnen nemen aan het onderzoek. Het invullen van de vragenlijsten nam naar schatting dertig minuten in beslag.

De verschillende onderzoeksonderwerpen die behandeld worden zijn uitgevraagd door het invullen van verschillende vragenlijsten, ook wel modules genoemd. De dataset die gebruikt is voor dit onderzoek bevat LISS-modules van wave 6 en 7, waarvan de vragenlijsten werden afgenomen in 2013. Er zijn vier verschillende modules uit de LISS-dataset gebruikt voor dit onderzoek. Ten eerste zijn er twee modules afkomstig van de longitudinale kernvragenlijsten die jaarlijks worden afgenomen bij dezelfde personen en huishoudens. Deze kernvragenlijsten worden ook wel de LISS Core Study genoemd. De twee onderdelen die gebruikt zijn voor dit onderzoek zijn *Income*, afgekort *ci13* en *Personality*, afgekort *cp13*.

De *Income*-vragenlijst heeft betrekking op het inkomen en is afgenomen in juni en juli 2013. Deze vragenlijst is voorgelegd aan 6395 respondenten, waarvan 5015 (78,4%) respons gaf. De *Personality*-vragenlijst richtte zich op persoonlijkheids- en karakterkenmerken van de respondenten. Deze vragenlijst is in mei en juni 2013 afgenomen. Voor deze module werden 5708 respondenten benaderd, waarvan 5196 (90,6%) de vragenlijst hebben ingevuld. Voor beide modules is de tweede maand gebruikt voor het herstellen van de non-respons uit de eerste maand.

Daarnaast is er gebruik gemaakt van een eenmalige vragenlijst met betrekking tot stigmatisatie, die in het codeboek de naam *Stigmatisation* kent. Deze vragenlijst is afgenomen in februari 2013 en is voorgelegd aan 2656 panelleden, waarvan 2096 respondenten de vragenlijst hebben ingevuld (78,9%).

Tot slot is er gebruik gemaakt van een maandelijks separate vragenlijst om de belangrijkste kenmerken over de huishoudens en de individuele respondenten in het LISS panel up-to-date te houden. Dit worden ook wel de achtergrondvariabelen genoemd en naar deze variabelen wordt verwezen in het codeboek *Achtergrondvariabelen*. Voor deze vragenlijst wordt één contactpersoon aangewezen die alle vragen invult, zowel voor het gehele huishouden als voor de individuele leden in het huishouden. In de dataset voor dit onderzoek zijn de gegevens van januari 2013 gebruikt.

Bij de dataverzameling uit het LISS-panel zijn gegevens verkregen van individuen uit huishoudens bestaande uit één of meer personen. Daarbij zijn de vragenlijsten, behalve de vragenlijst over de achtergrondvariabelen, door elk individu uit de huishoudens ingevuld. Het komt daardoor voor dat bij huishoudens van meerdere personen, meerdere mensen uit hetzelfde huishouden de vragenlijst hebben ingevuld. Een nadeel van deze manier van

steekproeftrekking is dat de onafhankelijkheid van de waarnemingen niet gewaarborgd kan worden. Een mogelijke oplossing voor dit probleem is het filteren van de steekproef op één individu uit elk huishouden. Aangezien ieder huishouden een huishoudhoofd heeft, is ervoor gekozen om te filteren op huishoudhoofden. Daarnaast is er gefilterd op de leeftijd van achttien jaar en ouder, omdat dit de populatie betreft die de hypothesen toetsen.

In de geleverde dataset is het totaal aantal panelleden dat mee is genomen in de steekproef 10570. Hiervan blijven er na het filteren op huishoudhoofd en minimale leeftijd van achttien jaar nog 4326 panelleden over. Voor deze respondenten geldt echter dat zij niet allemaal de mogelijkheid hadden om alle vragenlijsten in te vullen. De vragenlijst met betrekking tot stigmatisering is slechts aan een deel van het volledige LISS-panel voorgelegd, namelijk 2656 respondenten. Wanneer er uit de selectie van 4326 panelleden wordt gefilterd op de respondenten die op alle variabelen die meewegen in het onderzoek antwoord hebben gegeven en de missende waarden uit de steekproef te filteren, blijven er 844 respondenten over in de steekproef.

Operationalisaties

In dit onderzoek is gekeken naar theoretische concepten die vanuit de dataset meetbaar gemaakt zijn door een aantal geobserveerde variabelen te selecteren. In deze subparagraaf zullen de operationalisaties van die variabelen besproken worden. Allereerst wordt ingegaan op de variabelen uit het kernmodel, waarna de controlevariabelen besproken zullen worden.

Kernmodel

In dit onderzoek is het eerste concept dat wordt onderzocht sociaal vertrouwen. Voor het meten van sociaal vertrouwen is gebruik gemaakt van item *cp13f019*, afkomstig uit de

vragenlijst *Personality*. Deze vragenlijst bevatte de volgende vraag: *‘Denkt u, in het algemeen, dat de meeste mensen te vertrouwen zijn, of dat je niet voorzichtig genoeg kunt zijn in de omgang met mensen?’*. Respondenten werden gevraagd om te antwoorden op een schaal van 0 tot en met 10, waarbij 0 aangeeft dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn in de omgang met mensen, en 10 betekent dat de meeste mensen te vertrouwen zijn.

Het tweede concept is bestaansonzekerheid. Voor bestaansonzekerheid bleek het onvoldoende om slechts één vraag uit de vragenlijst te gebruiken, omdat deze vraag niet de volledige reikwijdte van bestaansonzekerheid zou dekken. Daarom is er gekozen om twee items te combineren. Uit de theorie blijkt dat bestaansonzekerheid meerdere aspecten kent. Het gaat niet alleen om objectieve economische onzekerheid, maar ook over het gevoel van onzekerheid over de toekomstige situatie. In de dataset was geen item beschikbaar dat beide ladingen dekte, daarom is besloten om twee verschillende items te gebruiken. Het eerste item meet het objectieve onderdeel van bestaansonzekerheid door te kijken naar de mogelijkheid om rond te komen met het inkomen. Hierbij is bewust gekozen om niet te focussen op het inkomen zelf, omdat het voldoen aan basale, materiële levensbehoeften niet voor iedereen gelijk is. Daarbij kan het zo zijn dat ook de grotere inkomens het gevoel hebben van niet bestaanszeker zijn, ondanks dat relatief gezien veel verdienen. Het tweede onderdeel van bestaansonzekerheid richt zich op het subjectieve deel, namelijk het gevoel van onzekerheid. Het idee dat je in de toekomst niet kan rondkomen zorgt voor dit gevoel en daarom is dit item gebruikt. De uitgebreide uitwerking voor het samenvoegen van de variabelen is terug te vinden in Bijlage 1.

Nu is er een waarde voor bestaansonzekerheid waarbij zowel de huidige situatie als de toekomstige situatie wordt meegenomen, zoals ook beschreven staat in de

theorieparagraaf. Voor deze variabele waren de antwoordmogelijkheden 1 tot en met 5, waarbij een hogere score duidt op een grote mate van bestaansonzekerheid ($\alpha = .644$).

Statusangst is gemeten door respondenten te vragen: *‘Denk aan de afgelopen 6 maanden en geef aan in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stelling die betrekking heeft op uw financiële situatie, opleidingsniveau of beroep; Ik voel dat anderen op mij neerkijken vanwege mijn financiële situatie, opleidingsniveau of beroep.’* De antwoordmogelijkheden bij item *is13a005* bestonden uit een schaal van 1 tot en met 5, waarbij 1 stond voor ‘helemaal mee oneens’ en 5 voor ‘helemaal mee eens’. Een hogere score op deze stelling duidt op een groter gevoel van statusangst, waarbij de respondenten het idee hebben dat anderen hen negatief beoordelen vanwege hun financiële situatie, opleidingsniveau of beroep.

Controlevariabelen

Geslacht, aangeduid als *geslacht* in de dataset, is gemeten door de respondenten een keuze te geven uit twee antwoordmogelijkheden: “man” of “vrouw”. In de dataset werd dit gecodeerd als (1) voor man en (2) voor vrouw. Voor de analyse was het van belang om van deze variabele een 0-1 dummy te maken, dus werd de codering (0) voor man en (1) voor vrouw.

Leeftijd, aangeduid als *leeftijd* in de dataset, is gemeten door de respondenten te vragen naar hun leeftijd in jaren op het moment van het invullen van de vragenlijst.

Voor opleiding is gekeken naar de variabele *op/cat* uit de dataset. Opleiding is gemeten door de respondenten de antwoordmogelijkheid van de volgende CBS-categorieën te geven: (1) basisonderwijs, (2) vmbo, (3) havo/vwo, (4) mbo, (5) hbo en (6) wo. Ook voor deze variabele is gekozen om dummies te maken. De stappen tussen de verschillende

opleidingscategorieën worden niet gelijk gewaardeerd, omdat de stap tussen bijvoorbeeld basisonderwijs en vmbo anders is dan de stap tussen hbo en wo. Daarom is er voor gekozen om van deze variabele een dummy-variabele te maken.

Analyse-opzet

Het doel van dit onderzoek is om antwoord te geven op de onderzoeksvraag ‘Wat is de invloed van het ervaren van bestaansonzekerheid op het sociaal vertrouwen en in hoeverre loopt deze invloed via statusangst?’.

Om deze vraag te beantwoorden zal er een multi-pele lineaire regressieanalyse worden uitgevoerd die op een hiërarchische wijze is opgebouwd. Voor het schatten van de modellen is gebruik gemaakt van het deel van de dataset waarin alle respondenten een gemeten score hebben op alle variabelen. Respondenten zonder scores op één of meerdere variabelen zijn uit de dataset gefilterd.

De multi-pele regressieanalyse bevat vier modellen. Als eerst is in Model 1a sociaal vertrouwen, de afhankelijke variabele, voorspeld aan de hand van de mate van bestaansonzekerheid, de onafhankelijke variabele. Vervolgens is ditzelfde in Model 2a herhaald, maar zijn de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleiding aan het model toegevoegd. Op deze manier kan worden onderzocht wat het effect van de controlevariabelen is op sociaal vertrouwen en of zij invloed hebben op het effect van bestaansonzekerheid op sociaal vertrouwen.

In dit onderzoek wordt ook gekeken naar een mogelijk mediatie-effect. Om te kijken of er sprake is van een mediatie wordt er in Model 3b eerst gekeken of er een significant

effect is van de onafhankelijke variabele bestaansonzekerheid op de mogelijke mediator statusangst. Daarbij worden alle controlevariabelen meegenomen.

Als laatst wordt in Model 4a gekeken naar het effect van statusangst op sociaal vertrouwen en welke verandering de toevoeging van statusangst in het model teweegbrengt op het effect van bestaansonzekerheid op sociaal vertrouwen, waarbij wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleiding.

Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek besproken. Als eerst wordt gekeken naar de univariate statistieken van alle variabelen uit het onderzoeksmodel. Deze statistieken bieden inzicht in de verdeling van de variabelen. Vervolgens wordt er ingegaan op de bivariate statistieken, die de samenhang tussen de variabelen in het onderzoeksmodel in kaart brengen. Daarna zullen de resultaten van de uitgevoerde multi-pele regressieanalyse getoond worden, waarna deze resultaten besproken worden. Ten slotte zullen de hypothesen besproken en getoetst worden.

Beschrijvende statistieken

Univariate statistieken

Voor alle variabelen uit het onderzoeksmodel zijn de univariate statistieken berekend. Deze statistieken geven inzicht in de verdeling van de variabelen uit het onderzoeksmodel. Voor de variabelen zijn de gemiddelden, standaarddeviatie, minimum en maximum berekend. Hierbij zijn enkel de valide scores meegenomen, ofwel de waarnemingen uit de steekproef waar geen missende waarden bij aanwezig waren. Bovendien is er gefilterd op huishoudhoofden en respondenten van achttien jaar en ouder, omdat dit de variabelen zijn die in de multi-pele regressieanalyse worden opgenomen. De uitkomsten zijn hieronder weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1: Univariate statistieken van de variabelen uit het onderzoeksmodel (n=844)

Variabele	Gemiddelde	Standaarddeviatie	Minimum	Maximum
Sociaal vertrouwen	6,089	2,243	0,00	10,00
Leeftijd	56,70	14,723	18	88
Bestaansonzekerheid	2,692	,766	1,00	5,00
Statusangst	1,601	,957	1,00	5,00
<u>Geslacht</u>				
man	68,8%			
vrouw	31,2%			
<u>Opleiding</u>				
basisschool	7,3%			
vmbo	21,9%			
havo/vwo	9,6%			
mbo	24,3%			
hbo	25,9%			
wo	10,9%			

** voor de categorische variabelen is het percentage per categorie weergegeven.*

Uit Tabel 1 blijkt dat dat er in de steekproef gemiddeld gezien veel sociaal vertrouwen is. De schaal betreft een score tussen de 0-10, waarbij een hogere score betekent dat er meer sociaal vertrouwen is. Het gemiddelde van 6,089 ligt boven het middelpunt van de schaal, wat illustreert dat de respondenten in de steekproef gemiddeld relatief veel sociaal vertrouwen hebben. Daarnaast kent sociaal vertrouwen een hoge standaarddeviatie voor een variabele met een 11-punts-schaal ($SD = 2,243$). Daaruit blijkt dat er veel verschil zit in de hoeveelheid sociaal vertrouwen die de respondenten hebben.

Voor bestaansonzekerheid geldt dat de meeste respondenten een vrij gemiddelde score hebben. Bestaansonzekerheid kent een gemiddelde van 2,69. In Bijlage 1 is de verdeling van bestaansonzekerheid terug te vinden. Wanneer er gekeken wordt naar deze verdeling blijkt dat het grootste gedeelte van de respondenten een score tussen de 2 en 4 heeft gegeven op bestaansonzekerheid; zij kennen een gemiddelde mate van bestaansonzekerheid. Er is geen sprake van gemiddeld hele hoge bestaanszekerheid of juist

een heel bestaansonzeker leven in deze steekproef. Ook lijkt het erop dat de mate van bestaansonzekerheid tussen de respondenten niet heel erg verschilt, gegeven de lage standaarddeviatie (,766).

Voor statusangst is er een opvallend resultaat zichtbaar. In de groep van respondenten is er namelijk weinig sprake van statusangst. De gemiddelde score op statusangst is laag (gemiddelde = 1,60; SD = ,957). Voor de variabele statusangst geldt dat een hoge score op de variabele betekent dat er meer sprake is van statusangst dan bij een lage score. De schaal gaat van 1 tot en met 5. Er ligt een hoge piek bij de score van 1, de score die meer dan 500 respondenten hebben ingevuld. Daarna is er een sterke daling naar score 2 en deze dan geleidelijk steeds meer afneemt tot score 5. Hieruit kan opgemaakt worden dat er onder de respondenten gemiddeld genomen weinig sprake is van statusangst.

Verder wordt er ook gekeken naar leeftijd. De jongste deelnemer in deze steekproef is 18 en de oudste deelnemer 88 jaar oud is. De gemiddelde leeftijd in de steekproef is hoog, namelijk 56,70 jaar. Ook leeftijd kent, net als sociaal vertrouwen, een grote standaarddeviatie (SD=14,723). De leeftijden van de deelnemers in dit onderzoek liggen dus ruim verspreid.

Uit de verdeling van geslacht blijkt dat de respondenten voor het merendeel uit mannen bestaan (68,8%). Verder geldt dat de meeste deelnemers een vmbo (21,9%), mbo (24,3%) of hbo opleiding (25,9%) hebben gevolgd. Slechts een klein deel (7,3%) heeft alleen de middelbare school afgerond.

Voor de controlevariabelen leeftijd, geslacht en opleiding geldt dat de verdelingen van deze variabelen sterk beïnvloed zijn door het filteren op huishoudhoofden. In de situatie waarbij alle respondenten deelnemen aan het onderzoek, en niet alleen de huishoudhoofden, is de verdeling tussen mannen en vrouwen zo goed als gelijk. Daarbij is de gemiddelde leeftijd van de respondenten meer dan 10 jaar jonger voor alle deelnemers ten

opzichte van alleen de huishoudhoofden. Ook zijn er veel meer respondenten in de steekproef met alle respondenten die als hoogst behaalde opleidingsniveau vmbo of basisschool hebben ingevuld. Het opleidingsniveau van de huishoudhoofden is dus hoger dan het opleidingsniveau van alle respondenten.

Bivariate statistieken

Naast de univariate statistieken zijn ook de bivariate statistieken berekend. De bivariate statistieken geven de mate van samenhang van de variabelen uit dit onderzoeksmodel weer door middel van onderlinge correlaties. Hiervoor geldt ook dat alleen de valide scores meegenomen zijn en is er gefilterd is op huishoudhoofden en respondenten van 18 jaar en ouder. De bivariate statistieken van de variabelen na het uitvoeren van deze selectiecriteria worden weergegeven in Tabel 2.

Tabel 2: correlaties van alle variabelen in het onderzoeksmodel (n=844)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.Sociaal vertrouwen	-					
2.Bestaansonzekerheid	-,245 _a **	-				
3.Statusangst	-,123 _a **	,241 _a **	-			
4.Opleiding	,202 _c **	,173 _c **	,077 _c	-		
5.Geslacht	,032 _c	,084 _c *	,071 _c *	,072 _b	-	
6.Leeftijd	,049 _a	-,072 _a *	-,174 _a **	,315 _c **	,045 _c	-

* significant op 0,05; **significant op 0,01 * a. Pearson correlatie; b. Cramer's V; c. correlatie op basis van ANOVA

Dit onderzoek richt zich voornamelijk op het mogelijke verband tussen sociaal vertrouwen en bestaansonzekerheid. Uit Tabel 2 blijkt dat de er sprake is van een en negatieve, significante samenhang tussen sociaal vertrouwen en bestaansonzekerheid. Dit betekent dat meer bestaansonzekerheid samengaat met minder sociaal vertrouwen, en andersom ($r = -,245$; $p < ,001$). De samenhang lijkt sterk en significant te zijn, wat betekent dat er aanwijzingen zijn

dat deze samenhang tussen sociaal vertrouwen en bestaansonzekerheid ook terug te vinden is in de gehele populatie.

Vanuit de theorieparagraaf wordt verondersteld dat in dit onderzoek mogelijk sprake is van een mediatie-effect van bestaansonzekerheid via statusangst op sociaal vertrouwen. Daarom wordt er ook gekeken naar de correlaties van bestaansonzekerheid met statusangst en statusangst met sociaal vertrouwen. Uit Tabel 2 is af te lezen dat er een positieve, significante relatie bestaat bestaansonzekerheid en statusangst ($r = ,241$; $p < 0,001$). Meer bestaansonzekerheid gaat dus samen met meer statusangst, en andersom. Ook wordt er gekeken naar sociaal vertrouwen en statusangst. Er is sprake van een relatief kleine samenhang tussen sociaal vertrouwen en statusangst. De samenhang tussen deze twee variabelen is wel significant ($r = -,123$; $p = < 0,001$), dus is mogelijk ook aanwezig in de populatie. Omdat in Tabel 2 te zien is dat de samenhang negatief is, volgt daaruit dat meer statusangst samen gaat met minder sociaal vertrouwen, en andersom. Wat betreft de correlaties, blijkt dat er sprake is van samenhang tussen de kernconcepten uit het onderzoeksmodel. Dit betekent dat zij overeenkomen met de verwachting vanuit de theorie en de opgestelde hypothesen. Of er daadwerkelijk sprake is van een mediatie, zal verder behandeld worden in de resultaten en de hypothesetoetsing.

Regressieanalyse

Voor het toetsen van de hypothesen is een hiërarchisch, lineair regressiemodel geschat. Het eerste model wordt gebruikt om te kijken wat voor rol bestaansonzekerheid speelt op de mate van sociaal vertrouwen die iemand heeft. In het tweede model worden hier de

controlevariabelen leeftijd, geslacht en opleiding aan toegevoegd. In model 3a wordt er gekeken of er sprake is van een significant effect van bestaansonzekerheid op statusangst, omdat dit verondersteld wordt in de mediatie-analyse. Ten slotte wordt in model 4a gekeken welke rol bestaansonzekerheid en statusangst spelen als het gaat om het voorspellen van sociaal vertrouwen en wordt dit gecontroleerd voor leeftijd, geslacht en opleiding.

Alle modellen worden geëvalueerd om op te maken welk model het beste past bij de data uit dit onderzoek. Hiervoor wordt gekeken naar zowel de hoeveelheid verklaarde variantie als naar de F-change toets. Daarnaast wordt er kort aandacht besteed aan de controle van assumpties voor lineaire regressie en wordt er gekeken naar multicollineariteit en uitbijters. Ten slotte worden de hypothesen getoetst en worden de resultaten van deze toetsing besproken.

Tabel 3: Resultaten van een regressieanalyse met sociaal vertrouwen als afhankelijke, bestaansonzekerheid als onafhankelijke en statusangst als mediërende variabele

	Model 1a		Model 2a		Model 3b		Model 4a		VIF
	b(SE)	P	b(SE)	P	b(SE)	P	b(SE)	P	
Intercept	8,019 (,274)	<,001	6,326 (,563)	<,001	1,606 (,241)	<,001	6,548 (,577)	<,001	
Bestaansonzekerheid	-,717 (,098)	<,001	-,620 (,099)	<,001	,271 (,042)	<,001	-,582 (,101)	<,001	1,103
Leeftijd			,012 (,005)	,020	-,011 (,002)	<,001	,011 (,005)	,043	1,154
Geslacht (0 = man, 1 = vrouw)			-,037 (,161)	,820	,094 (,069)	,174	-,024 (,161)	,883	1,019
Opleiding basisschool (referentiegroep)									
Opleiding vmbo			,215 (,318)	,500	-,191 (,136)	,160	,188 (,318)	,554	3,187
Opleiding havo/vwo			1,084 (,371)	,004	-,155 (,159)	,331	1,063 (,371)	,004	2,196
Opleiding mbo			,697 (,323)	,031	-,128 (,138)	,353	,679 (,323)	,036	3,521
Opleiding hbo			1,017 (,321)	,002	-,179 (,137)	,194	,992 (,321)	,002	3,638
Opleiding wo			1,424 (,365)	<,001	-,245 (,156)	,118	1,390 (,365)	<,001	2,384
Statusangst							-,138 (,081)	,087	1,097
R2-adjusted		,060		,085		,079		,087	
F-change		53,543		4,510		10,075*		2,930	
P-waarde		<,001		<,001		<,001		,087	
N		844		844		844		844	

a; model met sociaal vertrouwen als afhankelijke; b; model met statusangst als afhankelijke

* F-change van model 3a ten opzichte van het lege model

Modelevaluatie

Modelfit

Voor ieder geschat model in Tabel 3 geldt dat deze een bepaald deel van de variantie in de afhankelijke variabele verklaart. Voor model 1a, 2a en 4a gaat dit om de verklaarde variantie van sociaal vertrouwen, en bij model 3b gaat dit om de verklaarde variantie van statusangst. Hiervoor geldt dat hoe meer verklaarde variantie, hoe beter het model. Per model zal nu kort duiding worden gegeven aan de modelfit.

Ten eerste wordt er in model 1a gekeken in welke mate bestaansonzekerheid invloed heeft op sociaal vertrouwen. De F-change van 53,543 ($p < 0,001$) wijst erop dat ten opzichte van een leeg model een significant deel van de verklaarde variantie in sociaal vertrouwen voorkomt uit de score op bestaansonzekerheid. De verklaarde variantie is hierbij echter niet groot, namelijk 6% ($R^2\text{-adjusted} = ,060$). Hoeveel sociaal vertrouwen iemand heeft wordt dus voor slechts een klein deel bepaald door de mate van bestaansonzekerheid die iemand ervaart.

In model 2a zijn de controlevariabelen leeftijd, geslacht en opleiding toegevoegd aan model 1a. Uit de theorieparagraaf blijkt dat er mogelijk invloed is van deze controlevariabelen op sociaal vertrouwen. Dit komt overeen met de resultaten die te zien zijn in model 2a; de verklaarde variantie van model 2a ten opzichte van model 1a toe. Dit is te zien aan zowel de $R^2\text{-adjusted}$ als aan de F-change. ($R^2\text{-adjusted} = ,085$; F-change = 4,510; $p < 0,001$). Om te zorgen dat het effect van bestaansonzekerheid op sociaal vertrouwen nauwkeuriger geschat wordt, zijn deze controlevariabelen toegevoegd aan het model. Tabel 3 geeft weer dat er sprake is van een overschatting van het effect van bestaansonzekerheid in model 1a; het effect van bestaansonzekerheid op sociaal vertrouwen neemt in model 2a af van -,717 naar -,620. Hoewel er slechts sprake is van een klein verschil, is het zinvol om de controlevariabelen mee te nemen in het onderzoeksmodel, omdat het effect dat de mate

van bestaansonzekerheid die ervaren wordt op de hoeveel sociaal vertrouwen die iemand heeft anders overschat wordt. Leeftijd, geslacht en opleidingsniveau hebben dus invloed op hoeveel sociaal vertrouwen iemand heeft. Als de toename aan verklaarde variantie uit model 2a ($R^2\text{-adjusted} = ,060$) vergeleken wordt met die uit model 1a ($R^2\text{-adjusted} = ,085$), is te zien dat de invloed van deze drie variabelen samen kleiner is dan de invloed die het ervaren van bestaansonzekerheid heeft op het sociaal vertrouwen.

In model 4a is ten opzichte van model 2a nog een extra variabele toegevoegd, namelijk statusangst. Door het toevoegen van statusangst neemt de verklaarde variantie toe ($R^2\text{-adjusted} = ,087$; $F\text{-change} = 2,930$; $p = ,087$). Dit wil zeggen dat alle in het model opgenomen variabelen een rol spelen in het verklaren van het sociale vertrouwen. Toch is dit slechts een winst van ,002 ten opzichte van het model waarbij statusangst niet mee werd genomen. Dit betekent dat model 4a – het model waarin bestaansonzekerheid, leeftijd, geslacht, opleiding en statusangst proberen sociaal vertrouwen te voorspellen – niet significant beter is dan het model waarin statusangst niet meedoet. Hoewel er wel sprake is van een toename in verklaarde variantie is het model bij een significantieniveau van ,05 niet meer significant. Er zou in dit geval nog wel gesproken kunnen worden van marginale variantie, omdat de p-waarde van 0,087 niet erg ver van 0,05 aflight. Uit de paragraaf over modelassumpties is echter gebleken dat er assumpties zijn geschonden, waardoor er pas gesproken wordt van significantie bij ,01. Hier wordt in de paragraaf over de assumpties verder op ingegaan.

Omdat er in dit onderzoek gekeken wordt naar een mogelijk mediërend effect van statusangst, is er ook een model geschat dat het effect van bestaansonzekerheid op statusangst bekijkt. Als er sprake is van een mediatie, is namelijk één van de vereisten dat er een significant effect is van bestaansonzekerheid op statusangst. Dit model is te zien in Tabel

3 als model 3b. Uit de R²-adjusted kan opgemaakt worden dat een deel van de variantie in statusangst verklaard kan worden door de score op bestaansonzekerheid en de controlevariabelen (R²-adj =,079). Er zou dus nog steeds sprake kunnen zijn van een mediatie. Hier wordt in de hypotheseparagraaf verder op ingegaan.

Uit de analyses van de opgestelde modellen blijkt dat voor alle modellen geldt dat de verklaarde variantie relatief laag is. Geen van de modellen heeft een percentage verklaarde variantie hoger dan 10%.

Er was in de steekproef geen sprake van grote uitbijters die veel invloed hebben gehad op de resultaten. Ook was er geen sprake van grote mate van multicollineariteit, omdat alle VIF-waarden onder de 4 waren. Uit de assumptiecontrole blijkt dat er aan twee van de vier assumpties van lineaire regressie niet voldaan is. Daarbij is er sprake van een schending van twee assumpties. De uitwerking hiervan is weergegeven in Bijlage 3. De schending van deze assumpties kan leiden ongewenste gevolgen, zoals een vertekende schattingen van de parameters in de regressieanalyse of onbetrouwbare voorspellingen. Om deze schending te ondervangen is er gekozen om het toetsingscriterium van de significantie strenger te maken en pas te spreken van een significantie bij $\alpha=0,01$.

Hypothesetoetsing

Om te kijken of de vooropgestelde hypothesen ondersteund worden, wordt gebruik gemaakt van de modellen die gepresenteerd zijn in Tabel 3. Bij de interpretaties van de variabelen in de modellen die gebruikt worden voor de hypothesetoetsing wordt gecontroleerd voor de overige variabelen die aanwezig zijn in het model.

De eerste hypothese stelt: *Naarmate iemand meer bestaansonzekerheid ervaart zal zijn sociaal vertrouwen verminderen.*

Om te kijken of er ondersteuning wordt gevonden voor deze hypothese wordt er gekeken naar model 2a. In dit model is zichtbaar dat hoe meer bestaansonzekerheid iemand ervaart, hoe minder sociaal vertrouwen deze persoon heeft ($b = -,620$; $p < 0,001$). Dit lijkt een redelijk groot effect op de elf puntsschaal waarop sociaal vertrouwen is gemeten.

Bij het toetsen van deze hypothesen zijn er in model 2a en model 4a controlevariabelen meegenomen, namelijk leeftijd, geslacht en opleiding. Deze hebben van zichzelf ook een effect op sociaal vertrouwen. Voor leeftijd geldt dat er sprake is van een significant effect op sociaal vertrouwen, maar dit effect is erg klein is in zowel model 2a ($b = ,012$; $p = ,020$) als model 4a ($b = ,011$; $p = ,043$). Het verschil in sociaal vertrouwen tussen de oudste deelnemer en de jongste deelnemer ligt onder 1; leeftijd heeft dus een zeer klein effect op het sociale vertrouwen. Ook het geslacht lijkt weinig invloed te hebben op de hoeveelheid sociaal vertrouwen die iemand heeft. Er is hier sprake van een marginaal verschil tussen mannen en vrouwen in zowel model 2a ($b = -,037$; $p = ,820$) als model 4a ($b = -,024$; $p = ,883$).

Voor opleidingsniveau geldt dat mensen met een havo/vwo, hbo of wo diploma significant meer sociaal vertrouwen hebben dan mensen die enkel de basisschool hebben afgerond. Dit is het hoogste voor mensen met een wo opleiding. Wanneer er vergeleken wordt, is zichtbaar dat er gemiddeld gezien geldt dat hoger opgeleiden meer sociaal vertrouwen hebben dan lager opgeleiden.

Ook wordt de tweede hypothese getoetst: *Het negatieve effect van individuele bestaansonzekerheid op individueel sociaal vertrouwen wordt deels verklaard door het ervaren van statusangst.* In model 4a wordt gekeken naar het effect van bestaansonzekerheid en statusangst op sociaal vertrouwen, gecontroleerd voor leeftijd, geslacht en opleiding.

Vanuit de theorie wordt onderbouwd dat er mogelijk sprake is van een mediatie-effect, waarbij statusangst (een deel van) de relatie tussen bestaansonzekerheid op sociaal vertrouwen bevat. Statusangst wordt dus gezien als mediator. Er is bij het toetsen van de eerste hypothese geconstateerd dat er sprake is van een significant verband tussen bestaansonzekerheid en sociaal vertrouwen. Vervolgens is het voor de mediatie van belang om te kijken of er een significante relatie bestaat tussen bestaansonzekerheid en statusangst, om daarna te kijken of dit dan ook weer effect heeft op sociaal vertrouwen. In model 3b wordt er gekeken naar het effect van bestaansonzekerheid op statusangst. Voor dit verband geldt dat er sprake is van een positief, significant effect van bestaansonzekerheid op statusangst ($b=,271$; $p<0,001$). Ook hier lijkt sprake van een redelijk sterk effect omdat statusangst is gemeten op een vijfspuntsschaal. Dit betekent dat wanneer iemand meer bestaansonzekerheid ervaart, deze persoon ook meer statusangst ervaart. Dit komt overeen

met de mediatie analyse, waarbij er sprake moet zijn van een significant effect van bestaansonzekerheid op statusangst.

Om de mediatie verder te bekijken wordt vervolgens gekeken naar het effect dat statusangst heeft op sociaal vertrouwen. Uit model 4a blijkt dat er een negatief effect is van statusangst op sociaal vertrouwen; het ervaren van meer statusangst zou dus zorgen voor minder sociaal vertrouwen. Dit effect is echter niet significant ($b = -,138$; $p = ,087$). Het resultaat van deze ontbrekende significantie is dat er niet gesproken kan worden van een mediatie-effect.

Door het toevoegen van statusangst als mogelijke mediator in model 4a verandert het effect van bestaansonzekerheid op sociaal vertrouwen. In eerste instantie betrof het effect zonder statusangst in het model $-,620$ ($p < 0,001$). Door de toevoeging van statusangst wordt het effect van bestaansonzekerheid op sociaal vertrouwen kleiner, maar blijft het effect significant ($b = -,582$; $p < 0,001$). Afgerond is het effect van bestaansonzekerheid op sociaal vertrouwen bij beide modellen $-0,6$, dus er is geen duidelijk verschil zichtbaar in het model wanneer statusangst wordt toegevoegd. Uit de resultaten en hypothesetoetsing blijkt dat er in dit onderzoek is er geen sprake van een mediatie-effect. Er zou gesteld kunnen worden dat er wel sprake is van marginale significantie als er gemeten werd met een significantieniveau van $,05$. Daarbij moet gezegd worden dat zelfs als het verband significant zou zijn, het effect erg klein is ($b = -,138$). Dit is echter uitgesloten, omdat er getoetst wordt met een strenger significantieniveau zoals is uitgelegd in de paragraaf over de modelfit. De tweede hypothese wordt door de resultaten niet ondersteunt.

Conclusie en discussie

In dit onderzoek staat de volgende vraag centraal; Wat is de invloed van het ervaren van bestaansonzekerheid op het sociaal vertrouwen en in hoeverre loopt deze invloed via statusangst?'.

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is er gebruik gemaakt van een hiërarchische lineaire regressieanalyse. Uit de resultaten van deze analyse is ten eerste gebleken dat het ervaren van bestaansonzekerheid leidt tot een afname van het sociaal vertrouwen. Wanneer er rekening wordt gehouden met leeftijd, geslacht en opleiding wordt dit effect kleiner, maar is nog steeds in genoeg mate aanwezig om van een groot effect te spreken. De gevonden resultaten zijn generaliseerbaar voor de populatie van Nederlanders van achttien jaar en ouder. Het gevonden effect blijft significant, zelfs wanneer er vanwege het schenden van twee assumpties voor lineaire regressie gekeken wordt naar een kleiner significantieniveau. Voor de populatie geldt dus dat het ervaren van meer bestaansonzekerheid resulteert in het verminderen van het sociaal vertrouwen.

Vervolgens is er gekeken naar de mediërende functie die statusangst mogelijk zou hebben tussen bestaansonzekerheid en sociaal vertrouwen. Vanuit de theorie werd onderbouwd dat het ervaren van bestaansonzekerheid in een meritocratisch land als Nederland kan leiden tot een het ervaren van statusangst en door deze ervaring van statusangst er minder sociaal vertrouwen zou zijn. Uit de resultaten blijkt dat dit niet het geval is. Wel is er een significant en groot effect gevonden van het ervaren van bestaansonzekerheid op statusangst, waarbij de statusangst groter lijkt te worden bij meer bestaansonzekerheid. Er is echter geen significantie gevonden als het gaat om de ervaring van statusangst die zou leiden tot minder sociaal vertrouwen. Onder andere uit deze bevinding kan gesteld worden dat er geen sprake is van een mediatieverband.

De afwezigheid van de significantie in dit resultaat kan een meerdere oorzaken hebben. Ten eerste kan het te maken hebben met hoe deze statusangst gemeten is. Er is gebruik gemaakt van een vraag die betrekking heeft op gevoelens van onzekerheid en onderwaardering van een als individu door anderen in de samenleving. Door de gevoeligheid van deze vraag, zou het kunnen zijn dat respondenten niet eerlijk hebben durven antwoorden op deze vraag. Dit verklaart mogelijk ook de hoge mate van item non-respons, waarbij veel respondenten deze vraag niet hebben ingevuld.

Daarnaast kent het onderzoek enkele beperkingen. Ten eerste is er sprake van non-respons, zowel op algemeen niveau als op het niveau van items. Er kunnen hiervoor verschillende verklaringen zijn, zoals onduidelijke vragen of een te grote tijdsspanning om de vragenlijsten in te vullen. Ook is er vanuit het LISS-onderzoeksteam gecommuniceerd dat bij het gebruiken van een samengestelde dataset vaak 'slapende respondenten' worden meegenomen. Dit zijn respondenten die bijvoorbeeld niet of nauwelijks de vragenlijsten hebben ingevuld, overleden zijn of verhuisd zijn.

Een verdere beperking is dat de LISS-data gebaseerd is op zelfrapportage. Hierbij is het aan de respondent zelf om eerlijk antwoord te geven op de gestelde vraag. Bij zelfrapportage kan het echter voorkomen dat men sociaal wenselijke antwoorden geeft, waardoor dat de beschikbare informatie uit de data afwijkt van de werkelijkheid.

Een andere beperking dit onderzoek is dat er uit de beschikbare LISS-dataset een selectie is gemaakt, waardoor enkel de huishoudhoofden deelnemen aan deze steekproef. De huishoudhoofden zijn degene op wiens naam het koopcontract staat of, wanneer dit contract op meer dan één naam staat, degene met het hoogste inkomen. Het doel van dit filter was het waarborgen van onafhankelijke observaties, één van de vier assumpties waaraan voldaan moet worden bij een lineaire regressieanalyse. Dit kan resulteren in een

vertekend beeld, aangezien dit voornamelijk de grootste verdiemers betreft, die wellicht minder bestaansonzeker zijn.

In dit onderzoek gaat het specifiek over sociaal vertrouwen, bestaansonzekerheid en statusangst in Nederland. Uit de univariate statistieken blijkt echter dat het gemiddelde van zowel bestaansonzekerheid en statusangst niet hoog zijn. Dit kan suggereren dat er, als er gebruik wordt gemaakt van deze operationalisaties, mogelijk geen mensen zijn die in grote mate bestaansonzekerheid ervaren of veel last hebben van statusangst. Hoewel er in dit onderzoek gefocust wordt op Nederland, zou het mogelijk zijn dat de mate van bestaansonzekerheid en statusangst anders zijn, en hun effect op sociaal vertrouwen ook daarmee ook ander is.

Uit het onderzoek blijkt dat het ervaren van bestaansonzekerheid zorgt voor het in meerdere mate ervaren van statusangst en het verminderen van het sociaal vertrouwen. Het is daarom belangrijk dat deze bestaansonzekerheid serieus wordt genomen. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op hoe mensen bestaansonzekerheid zelf ervaren en of dit hem voornamelijk zit in het objectieve deel of het subjectieve deel. Daarbij kan gekeken worden in welke mate dit verandert kan worden en wat de effecten daarvan zullen zijn op het sociaal vertrouwen en statusangst.

Literatuurlijst

Americans and Social Trust: Who, Where and Why. (2020, 30 mei). Pew Research Center's

Social & Demographic Trends Project. <https://www.pewresearch.org/social-trends/2007/02/22/americans-and-social-trust-who-where-and-why/>

Brandt, M. J., Wetherell, G., & Henry, P. J. (2015). Changes in Income Predict Change in Social

Trust: A Longitudinal Analysis. *Political Psychology*, 36(6), 761-768.

Chan, J., To, H., & Chan, E. (2006). Reconsidering social cohesion: Developing a definition and

analytical framework for empirical research. *Social Indicators Research*, 75(2), 273–

302. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-2118-1>

Chou, E. Y., Parmar, B. L., & Galinsky, A. D. (2016). Economic Insecurity Increases Physical

Pain. *Psychological Science*, 27(4), 443–454.

<https://doi.org/10.1177/0956797615625640>

Coleman, J.S. (1988), Social Capital in the Creation of Human Capital, *American Journal of*

Sociology, Vol. 94, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and

Economic Approaches to the Analysis of Social Structure (1988)

Dawson, C. (2019). How persistent is generalised trust? *Sociology*, 53(3), 590–599.

Delhey, J., & Newton, K. (2003). Who trusts?: The origins of social trust in seven societies.

European Societies, 5(2), 93–137. <https://doi.org/10.1080/1461669032000072256>

Dinesen (2013) Where you come from or where you live? Examining the cultural and institutional explanation of generalized trust using migration as a natural experiment. *European Sociological Review* 29(1): 114–128.

Dohmen, A., Verbakel, E., & Kraaykamp, G. (2012). Sociaal vertrouwen in de Europese context: een multiniveauanalyse met achttien landen. *Mens & Maatschappij*, 85, 154-175.

Dunbar, R. I. M. (1992). Neocortex size as a constraint on group size in primates. *Journal of Human Evolution*, 22(6), 469–493. [https://doi.org/10.1016/0047-2484\(92\)90081-j](https://doi.org/10.1016/0047-2484(92)90081-j)

Elshout, J., Tonkens, E., & Swierstra, T. (2016). Meritocratie als aanslag op het zelfrespect van ‘verliezers’. In P. de Beer & M. van Pinxteren (Eds.), *Meritocratie: op weg naar een nieuwe klassensamenleving*. (pp. 209–234). Amsterdam University Press.
<https://doi.org/10.5117/9789462983397>

LISS Panel (2022). Centerdata, Tilburg University. <https://www.lissdata.nl/>

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
<https://doi.org/10.1037/h0054346>

Ning, C., Wu, J., Ye, Y., Yang, N., Pei, H., & Gao, H. (2022). How media use influences the fertility intentions among chinese women of reproductive age: a perspective of social trust. *Frontiers in Public Health*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.882009>

Nooteboom, B. (2007) Social capital, institutions and trust, *Review of Social Economy*, 65: 29–53).

NOS. (2023, 6 maart). Zes op de tien huishoudens komen niet of moeilijk rond.

<https://nos.nl/artikel/2466415-zes-op-de-tien-huishoudens-komen-niet-of-moeilijk-rond>

Ostrom E (2000) Collective action and the evolution of social norms. *Journal of Economic Perspectives*, 14(3): 137–158.

Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital.

Rohde, N., Tang, K. K., Osberg, L., & Rao, D.S. (2016) The effect of economic insecurity on mental health: recent evidence from Australian panel data. *Social Science & Medicine*, 151, 250e258

Uslaner EM (2008) Where you stand depends upon where your grandparents sat: The inheritability of generalized trust. *Public Opinion Quarterly* 72(4): 725–740.

Verducci, S., Schröer, A. (2010). Social Trust. In: Anheier, H.K., Toepler, S. (eds) International Encyclopedia of Civil Society. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-0-387-93996-4_68

Woolcock, M. and D. Narayan (2000), Social Capital: Implications for Development Theory, Research and Policy, World Bank Research Observer vol. 15(2):

Wilkinson RG. (1999). Health, hierarchy and social anxiety. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 896, 48-63.

Yamagishi T., Yamagishi M. (1994). Trust and commitment in the United States and Japan. *Motivation and Emotion*, 18, 129-166. [Crossref](#). [ISI](#).

Bijlage 1

In Bijlage 1 zal als eerst het algemene filter vermeld en onderbouwd worden dat op alle variabelen toegepast is. Vervolgens zullen voor alle gebruikte variabelen uit het onderzoeksmodel de beschrijvende statistieken van de originele variabelen, de operationalisaties en de beschrijvende statistieken van de uiteindelijke, bewerkte variabelen vermeld worden. Ten slotte wordt er ingegaan op de item-non respons voor de kernvariabelen in het onderzoeksmodel.

Gehele dataset

De populatie waarover in dit onderzoek een uitspraak zal worden gedaan betreft alle volwassene in Nederland. Daarom is er in deze steekproef gekozen voor een filter waarbij alleen de respondenten met een leeftijd van 18 jaar of ouder meegenomen worden. Daarnaast is er voor het waarborgen van een onafhankelijke steekproef gekozen voor het filteren op enkel de huishoudhoofden uit de steekproef. Dit wordt uitgebreid besproken in de Methodeparagraaf. Voor het bereken van alle descriptieve statistieken van de originele variabelen is er gebruik gemaakt van het filter dat hieronder vermeld staat.

Syntax

```
*selecteren op huishoudhoofd en leeftijd => 18.  
USE ALL.  
COMPUTE filter_$=(leeftijd >= 18 & positie = 1).  
VARIABLE LABELS filter_$ 'leeftijd >= 18 & positie = 1 (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.  
EXECUTE.
```

Voor het uitfilteren van de missings in alle variabelen die gebruikt zijn in het onderzoeksmodel is de Syntax gebruikt die hieronder vermeld staat. Door het toepassen van dit filter worden alleen de respondenten meegewogen die op alle vragen die zijn meegewogen voor het maken van het onderzoeksmodel antwoord hebben gegeven. Het aantal respondenten dat hierna in de steekproef overblijft is 844.

Syntax

*Syntax van het verwijderen van missende waarden.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT sociaalvertrouwen

/METHOD=ENTER geslacht_vrouw

/METHOD=ENTER geslacht_vrouw leeftijd

/METHOD=ENTER geslacht_vrouw leeftijd opleiding_vmbo opleiding_mbo opleiding_hbo
opleiding_wo

/METHOD=ENTER geslacht_vrouw leeftijd opleiding_vmbo opleiding_mbo opleiding_hbo
opleiding_wo

bestaansonzekerheid

/METHOD=ENTER geslacht_vrouw leeftijd opleiding_vmbo opleiding_mbo opleiding_hbo
opleiding_wo

bestaansonzekerheid statusangst

/SAVE RESID

RECODE RES_1 (MISSING=0) (ELSE=1) INTO observaties.

EXECUTE.

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(positie = 1 & leeftijd >= 18 & observaties = 1).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'positie = 1 & leeftijd >= 18 & observaties = 1 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

Variabele 1: Sociaal vertrouwen

Hieronder staan de descriptieve statistieken van de oorspronkelijke variabele die gebruikt is voor het meten van sociaal vertrouwen. Voor de variabele sociaal vertrouwen is gebruikt gemaakt van het item cp13f019. In de originele verdeling is te zien dat er sprake is van een hoge missing, waarbij dit vooral system missing is. Zoals te zien is in de histogram ligt er een hoge piek bij de scores 7 en 8; dit zijn de antwoordopties die door de respondenten het meeste zijn gekozen. Het gemiddelde van 5,99 ligt.

Syntax

*Frequentieverdeling CP13F019.

FREQUENCIES VARIABLES=cp13f019

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Output

Statistics

cp13f019 Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people?

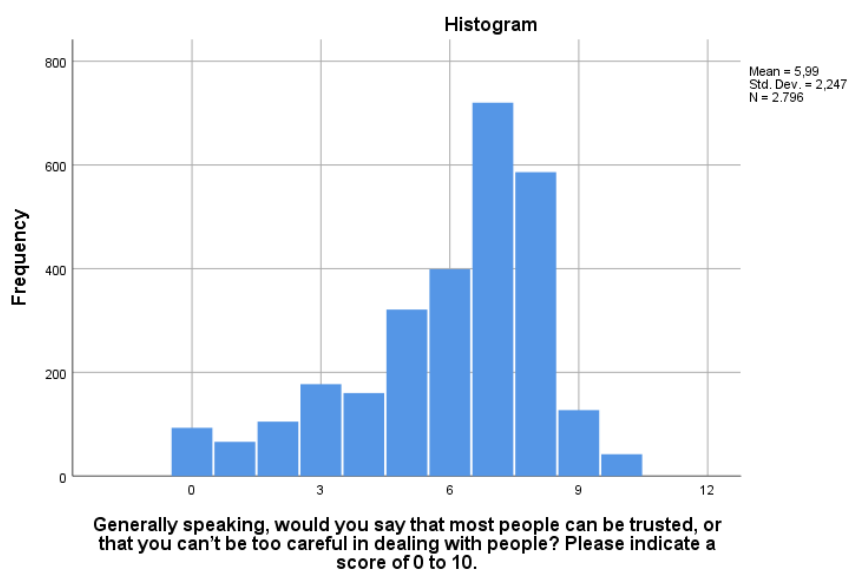
Please indicate a score of 0 to 10.

N	Valid	2796
	Missing	1530
Mean		5,99
Std. Deviation		2,247
Minimum		0
Maximum		10
Percentiles	25	5,00
	50	7,00
	75	8,00

cp13f019 Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.

		Frequen cy	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 0 You can't be too careful	93	2,1	3,3	3,3
	1 1	66	1,5	2,4	5,7
	2 2	105	2,4	3,8	9,4
	3 3	177	4,1	6,3	15,8
	4 4	160	3,7	5,7	21,5
	5 5	321	7,4	11,5	33,0
	6 6	399	9,2	14,3	47,2
	7 7	720	16,6	25,8	73,0

	8 8	586	13,5	21,0	94,0
	9 9	127	2,9	4,5	98,5
	10 10 Most people can be trusted	42	1,0	1,5	100,0
	Total	2796	64,6	100,0	
Missin	999 I don't know	37	,9		
g	System	1493	34,5		
	Total	1530	35,4		
Total		4326	100,0		

Bewerkingen

De missende waarden zijn uit de dataset gefilterd door het filter dat beschreven staat onder Gehele dataset. Naast het veranderen van de naam van dit item naar 'sociaalvertouwen' zijn er geen extra bewerkingen uitgevoerd op dit item. De verdelingen die in de output te zien zijn verschillen niet veel van de verdeling voor het uitfilteren van de missende waarden, omdat het grootste gedeelte missing zat in de system missing; respondenten die de vraag niet hebben beantwoord.

Syntax

*Frequentieverdeling CP13F019.

```
FREQUENCIES VARIABLES=cp13f019
```

```
/NTILES=4
```

```

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.

```

*naam wijzigen naar sociaal vertrouwen.

```
COMPUTE sociaalvertrouwen=cp13f019.
```

```
EXECUTE.
```

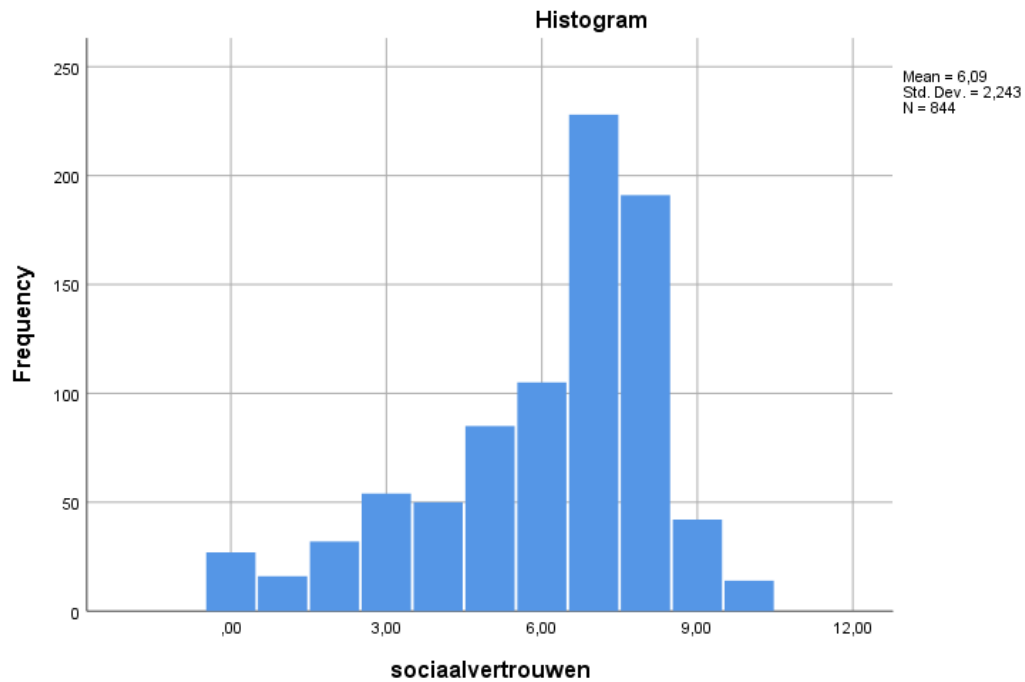
Output

Statistics

sociaalvertrouwen

N	Valid	844
	Missing	0
Mean		6,0889
Std. Deviation		2,24331
Minimum		,00
Maximum		10,00

		sociaalvertrouwen			Cumulative
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	,00	27	3,2	3,2	3,2
	1,00	16	1,9	1,9	5,1
	2,00	32	3,8	3,8	8,9
	3,00	54	6,4	6,4	15,3
	4,00	50	5,9	5,9	21,2
	5,00	85	10,1	10,1	31,3
	6,00	105	12,4	12,4	43,7
	7,00	228	27,0	27,0	70,7
	8,00	191	22,6	22,6	93,4
	9,00	42	5,0	5,0	98,3
	10,00	14	1,7	1,7	100,0
Total		844	100,0	100,0	

Variabele 2: Bestaansonzekerheid

Voor de variabele bestaansonzekerheid is er gebruik gemaakt van 2 items uit de dataset, namelijk ci13f244 en ci13f258. De originele [waarden](#)-variabelen hadden de volgende statistieken;

Syntax

*frequentieverdeling ci13f258 en ci13f244.

```
FREQUENCIES VARIABLES=ci13f244 ci13f258
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

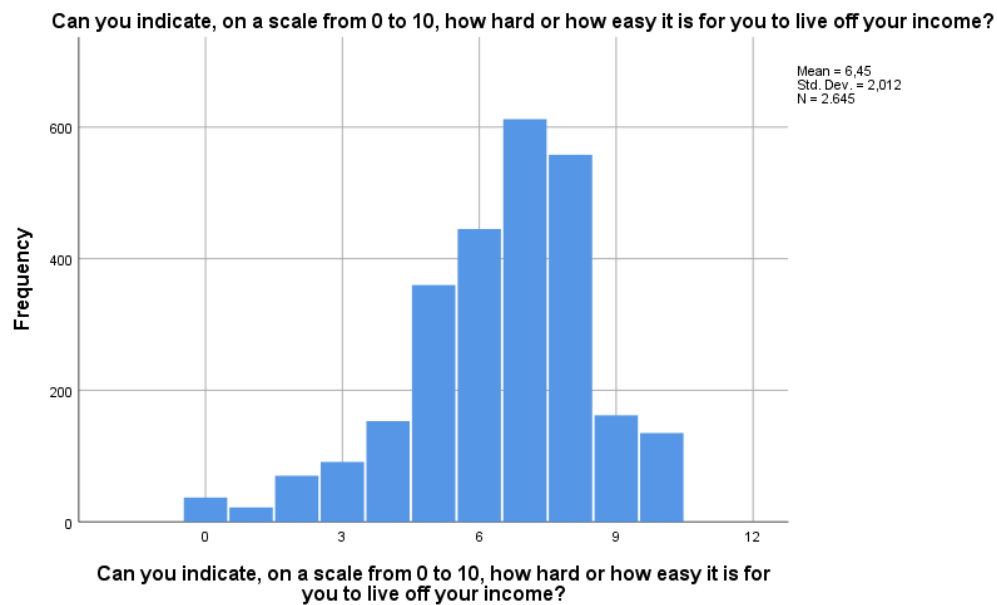
Statistics

		ci13f244 Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off your income?	ci13f258 Think about the coming 12 months. Do you think that the expenditure of your household will be:
N	Valid	2645	2549
	Missing	1681	1777
Mean		6,45	3,13
Std. Deviation		2,012	,794
Minimum		0	1
Maximum		10	5
Percentiles	25	5,00	3,00
	50	7,00	3,00
	75	8,00	4,00

ci13f244 Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off your income?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 very hard	37	,9	1,4	1,4
	1 1	22	,5	,8	2,2
	2 2	70	1,6	2,6	4,9
	3 3	91	2,1	3,4	8,3
	4 4	153	3,5	5,8	14,1
	5 5	360	8,3	13,6	27,7
	6 6	445	10,3	16,8	44,5
	7 7	612	14,1	23,1	67,7
	8 8	558	12,9	21,1	88,8
	9 9	162	3,7	6,1	94,9

	10 very easy	135	3,1	5,1	100,0
	Total	2645	61,1	100,0	
Missing	System	1681	38,9		
Total		4326	100,0		

ci13f258 Think about the coming 12 months. Do you think that the expenditure of your household will be:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 much higher than the income	73	1,7	2,9	2,9
	2 higher than the income	364	8,4	14,3	17,1
	3 approximately equal to the income	1348	31,2	52,9	70,0
	4 lower than the income	688	15,9	27,0	97,0
	5 much lower than the income	76	1,8	3,0	100,0
	Total	2549	58,9	100,0	

Missing	99 I don't know	96	2,2		
	System	1681	38,9		
	Total	1777	41,1		
Total		4326	100,0		

Bewerkingen

Het eerste item geeft de mate van bestaansonzekerheid in het heden weer en de het tweede item gaat over de toekomstige bestaansonzekerheid. Respondenten werd voor de huidige bestaansonzekerheid, waarvoor item *ci13f244* is gebruikt, de volgende vraag gesteld; *Kunt u op een schaal van 0 tot 10 aangeven hoe moeilijk of makkelijk u kunt rondkomen van uw inkomen?* Hierbij waren de antwoordmogelijkheden gegeven op een schaal van 0-10, waarbij 10 betekent dat je makkelijk rond kan komen van. De naam van de variabele is gewijzigd naar *rondkom_categorie*

Ten tweede is er gekeken naar bestaansonzekerheid in de toekomst door gebruik te maken van item *ci13f258*. De vragenlijstvraag en antwoordmogelijkheden die hierbij horen zijn; *Kijk naar de komende 12 maanden. Denkt u dan dat de uitgaven van uw huishouden:(1) veel hoger zullen zijn dan de inkomsten, (2) hoger zullen zijn dan de inkomsten, (3) ongeveer gelijk zullen zijn aan de inkomsten, (4) lager zullen zijn dan de inkomsten en (5) veel lager zullen zijn dan de inkomsten.* Dit item is gespiegeld, zodat een hoge score op dit item betekent dat je uitgaven hoger zijn dan je inkomsten.

Hogere uitgaven dan inkomsten stellen namelijk meer bestaansonzekerheid voor, dus dit komt overeen met de conceptnaam van bestaansonzekerheid.

Om de variabelen samen te voegen was het noodzakelijk om de twee items een vergelijkbare range te geven. Voor rondkom_categorie geldt dat er een van de originele waardes van 0-10 vijf categorieën zijn gemaakt en dat deze categorieën gespiegeld zijn. De waarden 0, 1 en 2 zijn omgezet in 5, 3 en 4 zijn omgezet in 4, 5 en 6 zijn omgezet in 3, 7 en 8 zijn omgezet in 2 en 9 en 10 zijn omgezet in 1. Een hoge score op deze waarde betekent dan dus dat het moeilijk is om rond te komen van de inkomsten.

Vervolgens zijn beide nieuwe items samengevoegd door ze bij elkaar op te tellen en te delen door 2.

Syntax

*maken uiteindelijke variabele voor bestaansonzekerheid.

*gespiegelde variabele uitgaven toekomst.

```
RECODE ci13f258 (1=5) (2=4) (3=3) (4=2) (5=1) INTO uitgaven_gespiegeld.
```

```
EXECUTE.
```

*itemonderdeel bestaansonzekerheid heden spiegelen en wijzigen zodat schaal gelijk is.

```
RECODE ci13f244 (0 thru 2=5) (3 thru 4=4) (5 thru 6=3) (7 thru 8=2) (9 thru 10=1) INTO
```

```
    rondkom_categorie.
```

```
EXECUTE.
```

*bestaansonzekerheid uiteindelijke variabele.

```
COMPUTE bestaansonzekerheid=(rondkom_categorie + uitgaven_gespiegeld) / 2.
```

```
EXECUTE.
```

De frequentieverdeling voor de nieuwe variabele 'bestaansonzekerheid' wordt heironder weergegeven.

Syntax

*frequentieverdeling bestaansonzekerheid.

```
FREQUENCIES VARIABLES=bestaansonzekerheid
```

```
  /NTILES=4
```

```
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN
```

/HISTOGRAM
 /ORDER=ANALYSIS.

Output

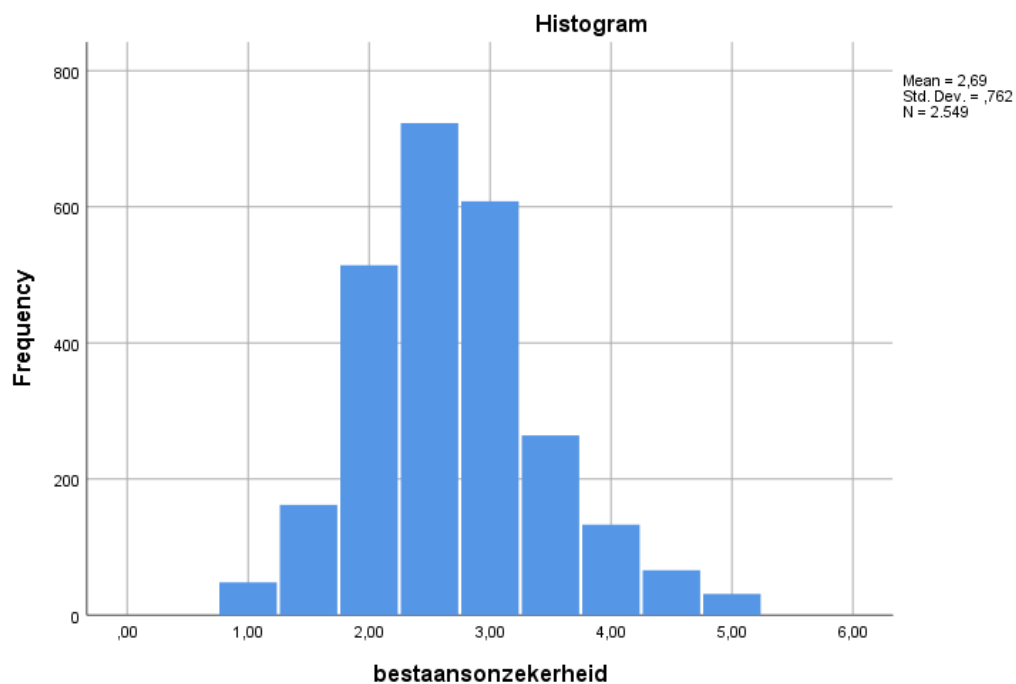
Statistics

bestaansonzekerheid

N	Valid	2549
	Missing	1777
Mean		2,6907
Std. Deviation		,76183
Minimum		1,00
Maximum		5,00
Percentiles	25	2,0000
	50	2,5000
	75	3,0000

bestaansonzekerheid

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	48	1,1	1,9	1,9
	1,50	162	3,7	6,4	8,2
	2,00	514	11,9	20,2	28,4
	2,50	723	16,7	28,4	56,8
	3,00	608	14,1	23,9	80,6
	3,50	264	6,1	10,4	91,0
	4,00	133	3,1	5,2	96,2
	4,50	66	1,5	2,6	98,8
	5,00	31	,7	1,2	100,0
	Total	2549	58,9	100,0	
Missing	System	1777	41,1		
Total		4326	100,0		

Voor deze variabele geldt dat het gemiddelde zo goed als op het midden van de schaal ligt. Er is ook te zien dat veel respondenten een score tussen de 2 en 3 hebben, wat staat voor een gemiddelde maat van bestaanszekerheid. Het lijkt erop dat er geen pieken te zien zijn in een grote groep die erg bestaanszeker of juist bestaansonzeker is. Ook voor bestaansonzekerheid is er sprake van een groot percentage system missing. Deze missende waarden zijn volgens de syntax onder Gehele dataset verwijderd uit de steekproef. De verdelingen veranderen hierdoor niet, de omvang van de steekproef *N* wel.

Syntax

*frequentieverdeling bestaansonzekerheid.

FREQUENCIES VARIABLES=bestaansonzekerheid

 /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN

 /ORDER=ANALYSIS.

Output

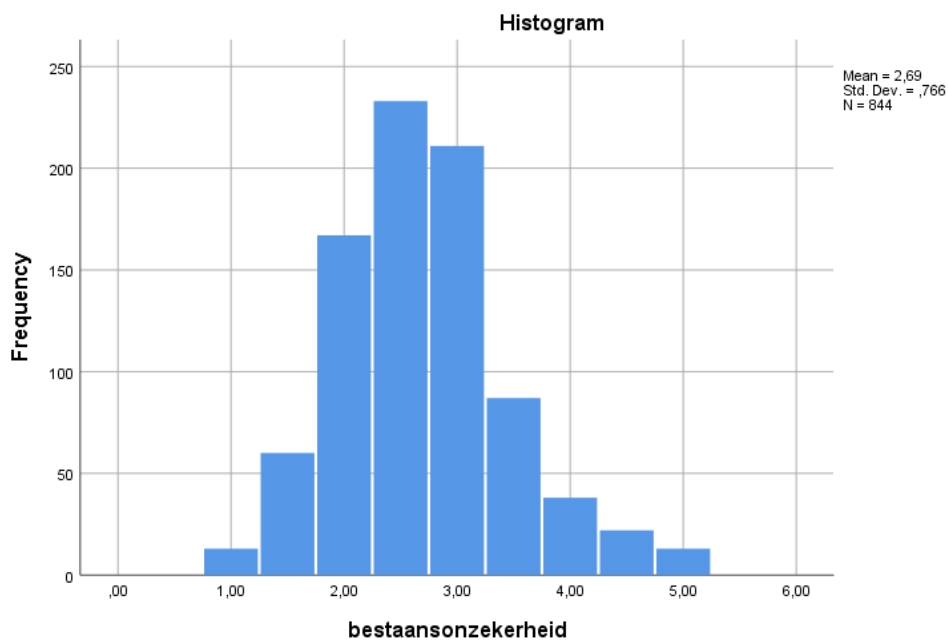
Statistics

bestaansonzekerheid

N	Valid	844
	Missing	0
Mean		2,6931
Std. Deviation		,76552
Minimum		1,00
Maximum		5,00

bestaansonzekerheid

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	13	1,5	1,5	1,5
	1,50	60	7,1	7,1	8,6
	2,00	167	19,8	19,8	28,4
	2,50	233	27,6	27,6	56,0
	3,00	211	25,0	25,0	81,0
	3,50	87	10,3	10,3	91,4
	4,00	38	4,5	4,5	95,9
	4,50	22	2,6	2,6	98,5
	5,00	13	1,5	1,5	100,0
	Total		844	100,0	100,0

Variabele 3: Statusangst

De derde variabele uit het onderzoeksmodel is statusangst. Voor deze variabele is gebruik gemaakt van 1 item uit de dataset, namelijk *is13a005*. Uit de histogram blijkt dat het grootste aantal respondenten dat geantwoord heeft op deze vraag aangeeft het compleet oneens te zijn met de stelling waarin ze het gevoel zouden hebben dat anderen op hen neerkijken vanwege financiële situatie, opleiding of beroep. Ook is opvallend om te zien dat er zeer veel system missing is op deze variabele en slechts 27% van alle respondenten deze vraag beantwoord heeft. Er zal verderop verder in worden gegaan op de missende waarden en de item non-respons bij de variabelen uit het kernmodel.

Syntax

*frequentieverdeling is13a005.

FREQUENCIES VARIABLES=is13a005

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Output

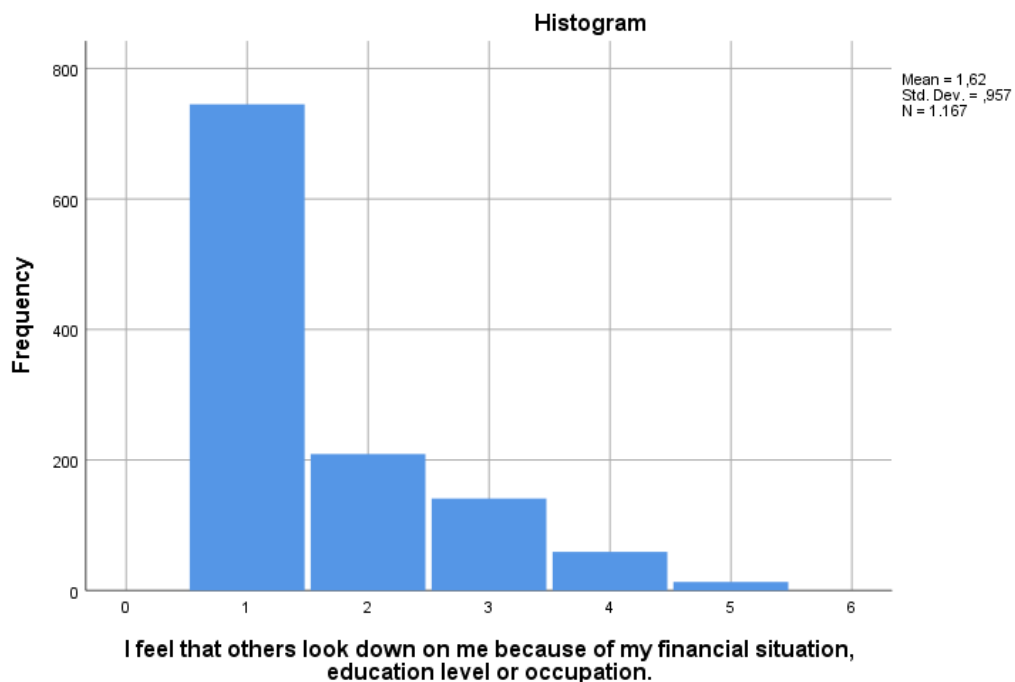
Statistics

is13a005 I feel that others look down on me because of my financial situation, education level or occupation.

N	Valid	1167
	Missing	3159
Mean		1,62
Std. Deviation		,957
Minimum		1
Maximum		5
Percentiles	25	1,00
	50	1,00
	75	2,00

is13a005 I feel that others look down on me because of my financial situation, education level or occupation.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 completely disagree	745	17,2	63,8	63,8
	2	209	4,8	17,9	81,7
	3	141	3,3	12,1	93,8
	4	59	1,4	5,1	98,9
	5 completely agree	13	,3	1,1	100,0
	Total	1167	27,0	100,0	
Missing	System	3159	73,0		
Total		4326	100,0		

Bewerkingen

Voor statusangst geldt dat er geen bewerkingen voor de variabele zelf zijn uitgevoerd. De missende waarden zijn er volgens de Syntax zoals vermeld onder Gehele dataset uit de variabele verwijderd. Wel heeft de variabele een andere naam gekregen, namelijk *statusangst*.

Syntax

COMPUTE statusangst=is13a005.

EXECUTE.

*frequentieverdeling statusangst.

FREQUENCIES VARIABLES=statusangst

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Output

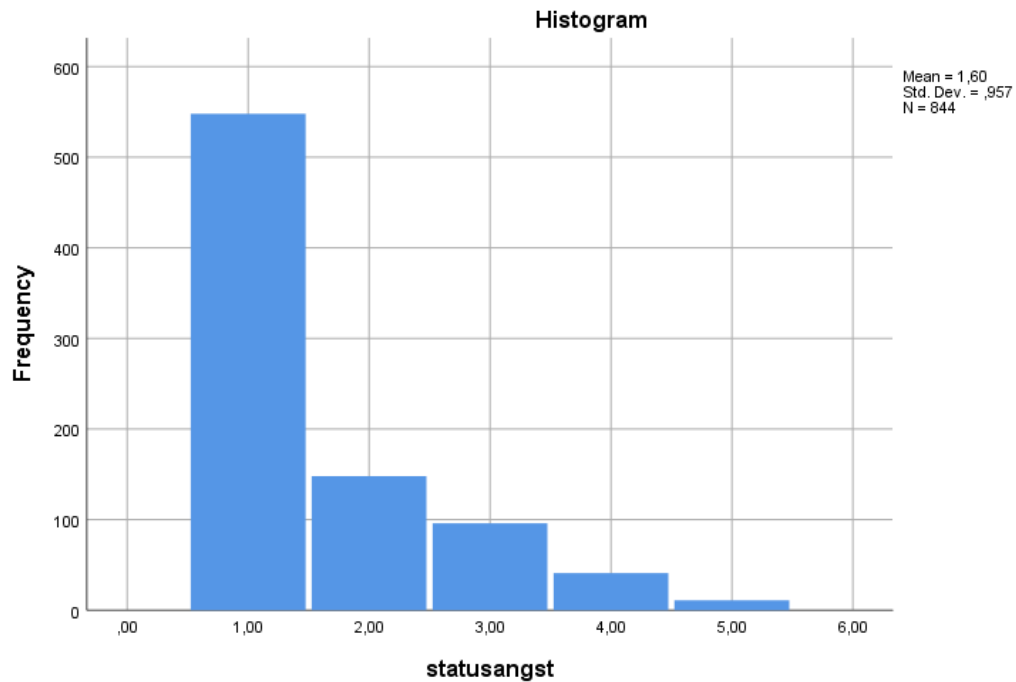
Statistics

statusangst

N	Valid	844
	Missing	0
Mean		1,6007
Std. Deviation		,95723
Minimum		1,00
Maximum		5,00
Percentiles	25	1,0000
	50	1,0000
	75	2,0000

statusangst

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	548	64,9	64,9	64,9
	2,00	148	17,5	17,5	82,5
	3,00	96	11,4	11,4	93,8
	4,00	41	4,9	4,9	98,7
	5,00	11	1,3	1,3	100,0
Total		844	100,0	100,0	

Variabele 4: Geslacht

De vierde variabele betreft geslacht. De originele variabele uit de dataset kent de naam 'geslacht'. Hierbij hoort de volgende frequentieverdeling;

Syntax

*variabele geslacht.

*frequentieverdeling originele variabele.

```
FREQUENCIES VARIABLES=geslacht
```

```
  /NTILES=4
```

```
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN
```

```
  /HISTOGRAM
```

```
  /ORDER=ANALYSIS.
```

Output

Statistics

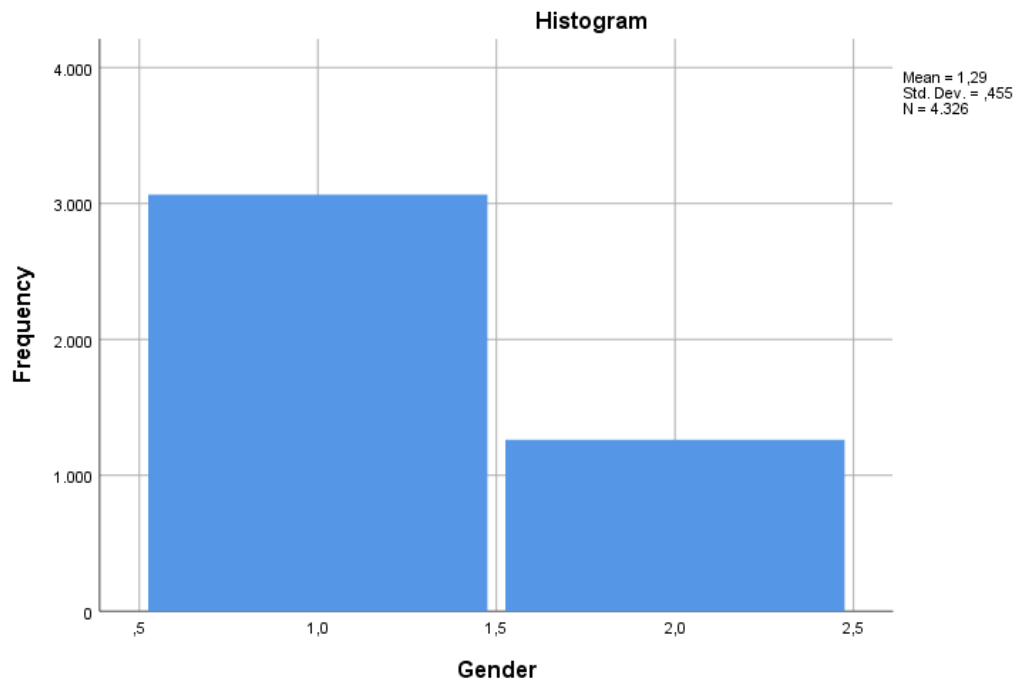
geslacht Gender

N	Valid	4326
	Missing	0
Mean		1,29
Std. Deviation		,455

Minimum		1
Maximum		2
Percentiles	25	1,00
	50	1,00
	75	2,00

geslacht Gender

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Male	3065	70,9	70,9	70,9
	2 Female	1261	29,1	29,1	100,0
	Total	4326	100,0	100,0	

Bewerkingen

Voor geslacht is er gekozen voor het dummificeren van deze variabele, waarbij de waarde (0) staat voor man en (1) staat voor vrouw. Bij deze variabele hoort de naam geslacht_vrouw. Bij het uitvoeren van deze dummificering wordt geen output geleverd. De verdeling van de variabelen verandert immers niet, alleen de waarde die wordt gegeven aan het zijn van een man of een vrouw verandert. Na het dummificeren is de variabele gefilterd door de missende waarden te verwijderen. De output die hieronder is gegeven is die voor de verdeling van geslacht na het filteren met de nieuwe codering voor man/vrouw.

Syntax

*geslacht dummificeren.

RECODE geslacht (1=0) (2=1) INTO geslacht_vrouw.

EXECUTE.

*frequentieverdeling geslacht dummy.

FREQUENCIES VARIABLES=geslacht_vrouw

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Output

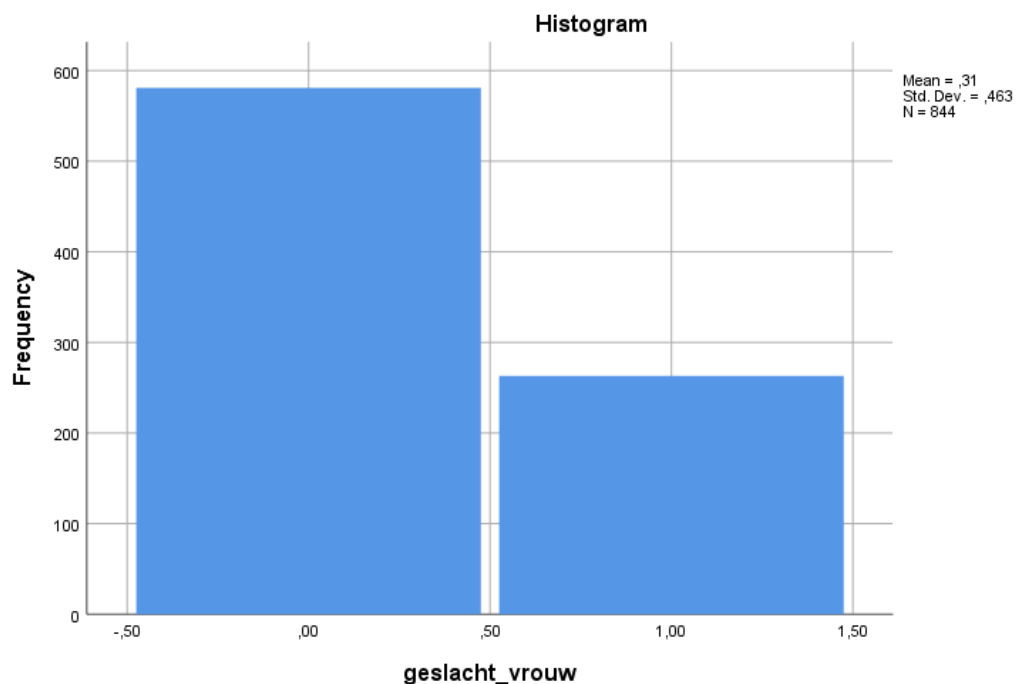
Statistics

geslacht_vrouw

N	Valid	844
	Missing	0
Mean		,3116
Std. Deviation		,46343
Minimum		,00
Maximum		1,00
Percentiles	25	,0000
	50	,0000
	75	1,0000

geslacht_vrouw

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	581	68,8	68,8	68,8
	1,00	263	31,2	31,2	100,0
Total		844	100,0	100,0	

Variabele 5: Leeftijd

De vijfde variabele betreft leeftijd. Aan deze variabelen zelf is geen wijziging toegebracht. De frequentieverdeling van de variabele voor het filteren van de missings zag er als volgt uit;

Syntax

*variabele 5: leeftijd.

*frequentieverdeling leeftijd.

FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

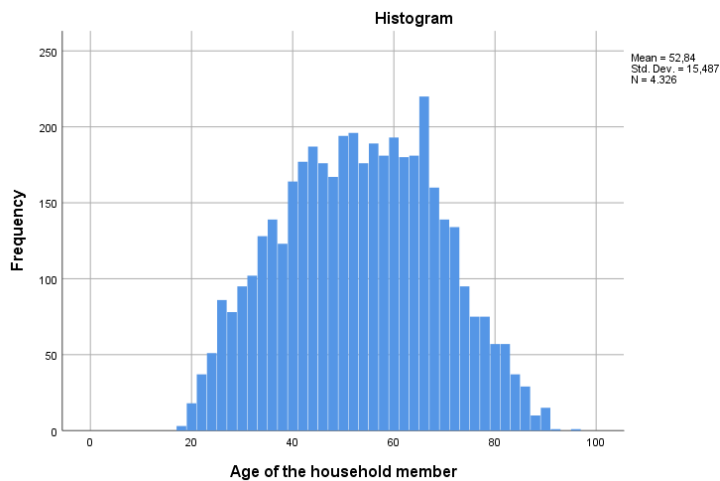
Output

Statistics

leeftijd Age of the household member

N	Valid	4326
	Missing	0
Mean		52,84
Std. Deviation		15,487

Minimum		18
Maximum		95
Percentiles	25	41,00
	50	53,00
	75	65,00

Na het filteren op de missende waarden zag de verdeling van leeftijd eruit zoals hieronder in de histogram is weergegeven.

Syntax

*frequentieverdeling leeftijd.

FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

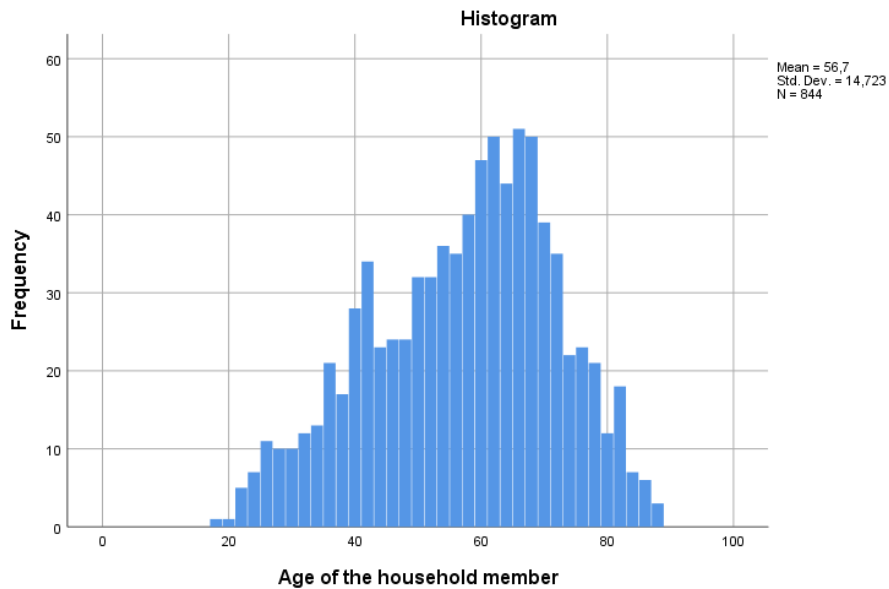
Output

Statistics

leeftijd Age of the household member

N	Valid	844
	Missing	0
Mean		56,70
Std. Deviation		14,723
Minimum		18

Maximum		88
Percentiles	25	46,00
	50	59,00
	75	68,00

Variabele 6: Opleiding

De zesde en tevens laatste variabele uit het onderzoeksmodel betreft opleiding. De variabele uit de vragenlijsten die gebruikt wordt voor opleidingsniveau kent de naam opl_cat.. De originele frequentieverdeling van opleiding ziet er als volgt uit.

Syntax

*variabele 6: opleiding.

*frequentieverdeling oplcat

FREQUENCIES VARIABLES=oplcat

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Output

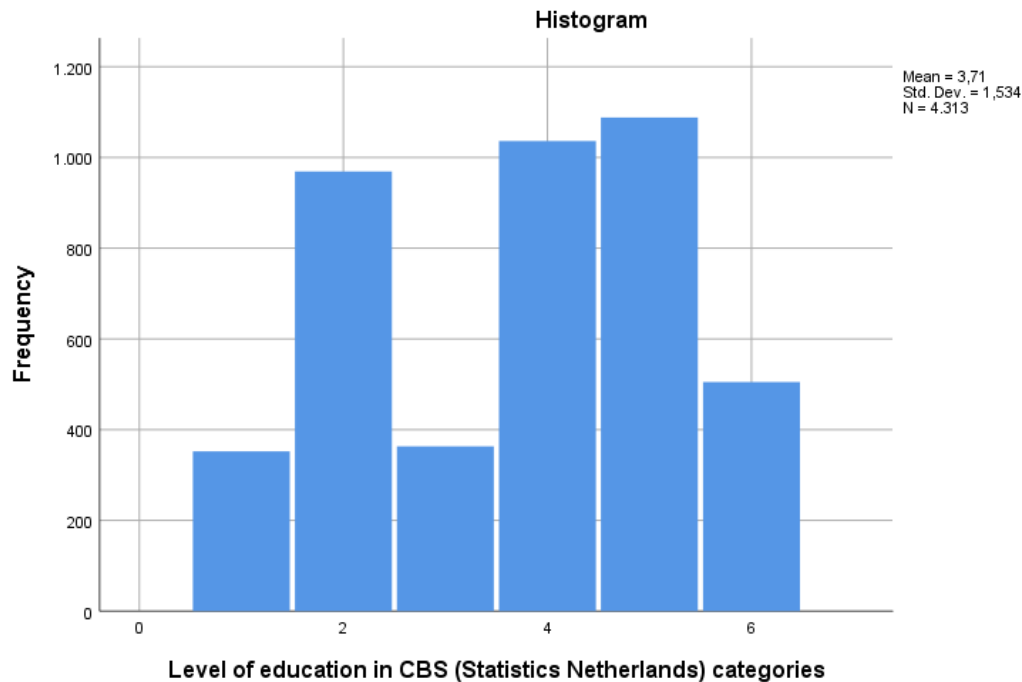
Statistics

oplcat Level of education in CBS
(Statistics Netherlands) categories

N	Valid	4313
	Missing	13
Mean		3,71
Std. Deviation		1,534
Minimum		1
Maximum		6
Percentiles	25	2,00
	50	4,00
	75	5,00

oplcac Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 primary school	352	8,1	8,2	8,2
	2 vmbo (intermediate secondary education, US: junior high school)	969	22,4	22,5	30,6
	3 havo/vwo (higher secondary education/preparatory university education, US: senior high school)	363	8,4	8,4	39,0
	4 mbo (intermediate vocational education, US: junior college)	1036	23,9	24,0	63,1
	5 hbo (higher vocational education, US: college)	1088	25,2	25,2	88,3
	6 wo (university)	505	11,7	11,7	100,0
	Total	4313	99,7	100,0	
Missing	System	13	,3		
Total		4326	100,0		

Bewerkingen

Als eerste is de naam van dit item veranderd naar 'opleiding'. Vervolgens is deze variabele gedummificeert, omdat de stapjes tussen de verschillende waarde niet gelijk zijn. Als deze variabele niet gedummificeerd is, zou de stap van vmbo naar havo/vwo gelijk zijn aan de stap van havo/vwo naar mbo. Omdat dit in de praktijk niet het geval is, is deze variabele gedummificeerd. Hieronder worden de frequentieverdelingen na de bewerkingen weergegeven. De referentiegroep is 'basisschool'.

Als eerste wordt de verdeling van opleiding weergegeven met de missende waarden nog in dataset. Deze zijn er vervolgens weer uitgehaald en dit resulteert in de tweede frequentieverdeling die hieronder wordt weergegeven.

Syntax

*naam wijzigen naar opleiding.

```
COMPUTE opleiding=oplcac.
```

```
EXECUTE.
```

*dummificeren opleiding.

```
RECODE opleiding (1=0) (2=1) (3=0) (4=0) (5=0) (6=0) INTO opleiding_vmbo.
```

```
EXECUTE.
```

```
RECODE opleiding (1=0) (2=0) (3=1) (4=0) (5=0) (6=0) INTO opleiding_havo_vwo.
```

```
EXECUTE.
```

```
RECODE opleiding (1=0) (2=0) (3=0) (4=1) (5=0) (6=0) INTO opleiding_mbo.
```

```
EXECUTE.
```

```
RECODE opleiding (1=0) (2=0) (3=0) (4=0) (5=1) (6=0) INTO opleiding_hbo.
```

```
EXECUTE.
```

```
RECODE opleiding (1=0) (2=0) (3=0) (4=0) (5=0) (6=1) INTO opleiding_wo.
```

EXECUTE.

*frequentieverdeling opleiding dummies.

FREQUENCIES VARIABLES= opleiding_vmbo opleiding_havo_vwo opleiding_mbo opleiding_hbo
 opleiding_wo
 /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN
 /ORDER=ANALYSIS.

Output

		Statistics				
		opleiding_vmbo	opleiding_havo_vwo	opleiding_mbo	opleiding_hbo	opleiding_wo
N	Valid	4313	4313	4313	4313	4313
	Missing	13	13	13	13	13
Mean		,2247	,0842	,2402	,2523	,1171
Std. Deviation		,41741	,27767	,42726	,43436	,32156
Minimum		,00	,00	,00	,00	,00
Maximum		1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

		opleiding_vmbo			Cumulative
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	,00	3344	77,3	77,5	77,5
	1,00	969	22,4	22,5	100,0
	Total	4313	99,7	100,0	
Missing	System	13	,3		
Total		4326	100,0		

		opleiding_havo_vwo			Cumulative
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	,00	3950	91,3	91,6	91,6
	1,00	363	8,4	8,4	100,0
	Total	4313	99,7	100,0	
Missing	System	13	,3		
Total		4326	100,0		

opleiding_mbo

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	3277	75,8	76,0	76,0
	1,00	1036	23,9	24,0	100,0
	Total	4313	99,7	100,0	
Missing	System	13	,3		
Total		4326	100,0		

opleiding_hbo

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	3225	74,5	74,8	74,8
	1,00	1088	25,2	25,2	100,0
	Total	4313	99,7	100,0	
Missing	System	13	,3		
Total		4326	100,0		

opleiding_wo

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	3808	88,0	88,3	88,3
	1,00	505	11,7	11,7	100,0
	Total	4313	99,7	100,0	
Missing	System	13	,3		
Total		4326	100,0		

Syntax

*frequentieverdeling opleiding dummies.

```
FREQUENCIES VARIABLES= opleiding_vmbo opleiding_havo_vwo opleiding_mbo opleiding_hbo
opleiding_wo
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output

		Statistics				
		opleiding_vmbo	opleiding_havo_vwo	opleiding_mbo	opleiding_hbo	opleiding_wo
N	Valid	844	844	844	844	844
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		,2192	,0960	,2429	,2595	,1090

Std. Deviation	,41395	,29473	,42908	,43861	,31183
Minimum	,00	,00	,00	,00	,00
Maximum	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

opleiding_vmbo

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	659	78,1	78,1	78,1
	1,00	185	21,9	21,9	100,0
Total		844	100,0	100,0	

opleiding_havo_vwo

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	763	90,4	90,4	90,4
	1,00	81	9,6	9,6	100,0
Total		844	100,0	100,0	

opleiding_mbo

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	639	75,7	75,7	75,7
	1,00	205	24,3	24,3	100,0
Total		844	100,0	100,0	

opleiding_hbo

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	625	74,1	74,1	74,1
	1,00	219	25,9	25,9	100,0
Total		844	100,0	100,0	

opleiding_wo

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	752	89,1	89,1	89,1
	1,00	92	10,9	10,9	100,0
Total		844	100,0	100,0	

Item-non respons

Voor de kernvariabelen uit het onderzoeksmodel is er sprake van item non-respons. Deze zal hier besproken worden, met daarbij de mogelijke oorzaken van deze non-respons.

Sociaal vertrouwen kent een item non-respons van 34,5%. Er blijkt dat 1493 van de 4326 respondenten die overblijven na het filteren op huishoudhoofden en de minimale leeftijd van 18 jaar en ouder geen antwoord hebben gegeven op de vraag die betrekking heeft op het sociaal vertrouwen. Ook voor bestaansonzekerheid is er sprake van item non-respons. Na het filteren op huishoudhoofden en 18-plussers blijft daar nog een percentage van 38,86% aan item non-respons over. Voor statusangst is de hoogste item non-respons gemeten. Hier waren er 3159 missings van de 4326 huishoudhoofden van 18 jaar en ouder. Daarbij kan meteen de kanttekening gemaakt worden dat het aantal respondenten dat gevraagd is deze vragenlijst in te vullen een stuk lager ligt dan de vragenlijsten die betrekking hebben op de andere 2 variabelen. Voor de vragenlijst over stigmatisering, waar statusangst uitkomt, zijn 2656 respondenten gevraagd en hebben daarvan 2092 respondenten de vragenlijst volledig ingevuld. Er is daarna nog steeds sprake van een hoge item non-respons; deze bedraagt 55,58%.

Er zijn verschillende oorzaken mogelijk voor de hoge item non-respons bij de kernvariabelen in het onderzoeksmodel. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat er vragen worden gesteld die veel gevoeligheid kennen. Zo kan het zijn dat respondenten die angst ervaren zich hiervoor schamen en dit niet rapporteren. Het kan ook voorkomen dat respondenten vragen te persoonlijk vinden. Dit is vaak het geval bij vragen met betrekking tot het inkomen. Verder kan het zijn dat de respondenten de vraag zoals hij gesteld is niet goed hebben begrepen of hij onduidelijk geformuleerd was, waardoor deze bij het invullen van de vragenlijsten is overgeslagen.

Voor geslacht en leeftijd geldt dat er geen sprake is van item non-respons; voor alle respondenten uit de steekproef is hun leeftijd en geslacht ingevuld. Opleiding had in totaal 13

missende waarden in de originele verdeling. Dit is een erg klein percentage en daarom verwaarloosbaar.

In deze steekproef is een relatief hoge item-non respons geconstateerd. Dit kan een vertekend beeld geven van de populatie waar uitspraak over gedaan wordt. De antwoorden die ontbreken kunnen voor een ander beeld van de realiteit zorgen als zij wel meegewogen zouden hebben. Daarmee is het ook moeilijker om een gegeneraliseerd beeld te schetsen van de situatie en hier in de werkelijkheid op in te spelen.

Bijlage 2: bivariate statistieken en modelschatting

In deze bijlage is een weergave te zien van de stappen die zijn doorlopen voor het uitvoeren van de regressieanalyses. Als eerste worden de bivariate statistieken weergegeven, waarna de output voor model 1a, 2a en 4a wordt gegeven. Vervolgens wordt ook de output van model 3a gegeven.

Bivariate statistieken

Als eerste is er een weergave te zien van de correlaties tussen de continue variabelen.

Syntax

CORRELATIONS

/VARIABLES=sociaalvertrouwen leeftijd bestaansonzekerheid statusangst

/PRINT=TWOTAIL NOSIG

/MISSING=PAIRWISE.

Output

		Correlations			
		sociaalvertrouwen	leeftijd Age of the household member	bestaansonzekerheid	statusangst
sociaalvertrouwen	Pearson Correlation	1	,049	-,245**	-,123**
	Sig. (2-tailed)		,155	,000	,000
	N	844	844	844	844
leeftijd Age of the household member	Pearson Correlation	,049	1	-,072*	-,174**
	Sig. (2-tailed)	,155		,037	,000
	N	844	844	844	844
bestaansonzekerheid	Pearson Correlation	-,245**	-,072*	1	,241**
	Sig. (2-tailed)	,000	,037		,000
	N	844	844	844	844
statusangst	Pearson Correlation	-,123**	-,174**	,241**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	
	N	844	844	844	844

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Vervolgens worden de correlaties tussen de categorische variabelen onderling weergegeven.

Syntax

*opleiding en geslacht.

CROSSTABS

/TABLES=opleiding BY geslacht

/FORMAT=AVALUE TABLES

/STATISTICS=CHISQ PHI

/CELLS=COUNT

/COUNT ROUND CELL.

Output

opleiding * geslacht Gender Crosstabulation

Count

		geslacht Gender		Total
		1 Male	2 Female	
opleiding	1,00	44	18	62
	2,00	126	59	185
	3,00	56	25	81
	4,00	151	54	205
	5,00	141	78	219
	6,00	63	29	92
Total		581	263	844

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2- sided)
Pearson Chi-Square	4,432 ^a	5	,489
Likelihood Ratio	4,456	5	,486
Linear-by-Linear Association	,348	1	,555
N of Valid Cases	844		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,32.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,072	,489
	Cramer's V	,072	,489
N of Valid Cases		844	

Ten slotte worden de correlaties voor 1 categorische en 1 continue variabele gegeven.

Syntax

*sociaal vertrouwen en opleiding.
 UNIANOVA sociaalvertrouwen BY opleiding
 /METHOD=SSTYPE(3)
 /INTERCEPT=INCLUDE
 /PRINT=DESCRIPTIVE
 /CRITERIA=ALPHA(0.05)
 /DESIGN=opleiding.

Output

Between-Subjects Factors

		N
opleiding	1,00	62
	2,00	185
	3,00	81
	4,00	205
	5,00	219
	6,00	92

Descriptive Statistics

Dependent Variable: sociaalvertrouwen

opleiding	Mean	Std. Deviation	N
1,00	5,3226	2,64125	62
2,00	5,6000	2,39156	185
3,00	6,4074	1,63384	81
4,00	5,9366	2,32861	205
5,00	6,4155	2,08444	219
6,00	6,8696	1,88818	92
Total	6,0889	2,24331	844

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: sociaalvertrouwen

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	173,034 ^a	5	34,607	7,127	,000
Intercept	24652,648	1	24652,648	5076,773	,000

opleiding	173,034	5	34,607	7,127	,000
Error	4069,302	838	4,856		
Total	35533,000	844			
Corrected Total	4242,335	843			

a. R Squared = ,041 (Adjusted R Squared = ,035)

Syntax

*sociaal vertrouwen en geslacht.

UNIANOVA sociaalvertrouwen BY geslacht

/METHOD=SSTYPE(3)

/INTERCEPT=INCLUDE

/PRINT=DESCRIPTIVE

/CRITERIA=ALPHA(0.05)

/DESIGN=geslacht.

Between-Subjects Factors

		Value Label	N
geslacht Gender	1	Male	581
	2	Female	263

Descriptive Statistics

Dependent Variable: sociaalvertrouwen

geslacht Gender	Mean	Std. Deviation	N
1 Male	6,1274	2,22547	581
2 Female	6,0038	2,28419	263
Total	6,0889	2,24331	844

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: sociaalvertrouwen

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	2,764 ^a	1	2,764	,549	,459
Intercept	26643,712	1	26643,712	5291,574	,000
geslacht	2,764	1	2,764	,549	,459
Error	4239,571	842	5,035		
Total	35533,000	844			
Corrected Total	4242,335	843			

a. R Squared = ,001 (Adjusted R Squared = -,001)

Syntax

*bestaansonzekerheid en opleiding.

UNIANOVA bestaansonzekerheid BY opleiding

/METHOD=SSTYPE(3)

/INTERCEPT=INCLUDE

/PRINT=DESCRIPTIVE

/CRITERIA=ALPHA(0.05)

/DESIGN=opleiding.

Output

Between-Subjects Factors

		N
opleiding	1,00	62
	2,00	185
	3,00	81
	4,00	205
	5,00	219
	6,00	92

Descriptive Statistics

Dependent Variable: bestaansonzekerheid

opleiding	Mean	Std. Deviation	N
1,00	2,9758	,77580	62
2,00	2,7324	,74274	185
3,00	2,6914	,70961	81
4,00	2,7976	,78231	205
5,00	2,5708	,77564	219
6,00	2,4837	,70106	92
Total	2,6931	,76552	844

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: bestaansonzekerheid

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	14,790 ^a	5	2,958	5,172	,000
Intercept	4873,524	1	4873,524	8522,025	,000
opleiding	14,790	5	2,958	5,172	,000
Error	479,230	838	,572		
Total	6615,500	844			
Corrected Total	494,020	843			

a. R Squared = ,030 (Adjusted R Squared = ,024)

Syntax

*bestaansonzekerheid en geslacht.

UNIANOVA bestaansonzekerheid BY geslacht

/METHOD=SSTYPE(3)

/INTERCEPT=INCLUDE

/PRINT=DESCRIPTIVE

/CRITERIA=ALPHA(0.05)

/DESIGN=geslacht.

Output

Between-Subjects Factors

		Value Label	N
geslacht Gender	1	Male	581
	2	Female	263

Descriptive Statistics

Dependent Variable: bestaansonzekerheid

geslacht Gender	Mean	Std. Deviation	N
1 Male	2,6489	,74495	581
2 Female	2,7909	,80195	263
Total	2,6931	,76552	844

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: bestaansonzekerheid

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	3,650 ^a	1	3,650	6,268	,012
Intercept	5357,328	1	5357,328	9198,914	,000
geslacht	3,650	1	3,650	6,268	,012
Error	490,370	842	,582		
Total	6615,500	844			
Corrected Total	494,020	843			

a. R Squared = ,007 (Adjusted R Squared = ,006)

Syntax

*statusangst en opleiding.

UNIANOVA statusangst BY opleiding

/METHOD=SSTYPE(3)

/INTERCEPT=INCLUDE

/PRINT=DESCRIPTIVE

/CRITERIA=ALPHA(0.05)

/DESIGN=opleiding.

Output

Between-Subjects Factors

		N
opleiding	1,00	62
	2,00	185
	3,00	81
	4,00	205
	5,00	219
	6,00	92

Descriptive Statistics

Dependent Variable: statusangst

opleiding	Mean	Std. Deviation	N
1,00	1,7097	1,06181	62
2,00	1,5297	,97269	185
3,00	1,6296	,99303	81
4,00	1,6976	,95293	205
5,00	1,5753	,90236	219
6,00	1,4891	,95497	92
Total	1,6007	,95723	844

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: statusangst

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	4,945 ^a	5	,989	1,080	,370
Intercept	1711,585	1	1711,585	1868,819	,000
opleiding	4,945	5	,989	1,080	,370
Error	767,494	838	,916		
Total	2935,000	844			
Corrected Total	772,440	843			

a. R Squared = ,006 (Adjusted R Squared = ,000)

Syntax

*statusangst en geslacht.

UNIANOVA statusangst BY geslacht

/METHOD=SSTYPE(3)

/INTERCEPT=INCLUDE

/PRINT=DESCRIPTIVE

/CRITERIA=ALPHA(0.05)

/DESIGN=geslacht.

Output

Between-Subjects Factors

	Value Label	N
geslacht Gender	1 Male	581
	2 Female	263

Descriptive Statistics

Dependent Variable: statusangst

geslacht Gender	Mean	Std. Deviation	N
1 Male	1,5559	,91673	581
2 Female	1,6996	1,03612	263
Total	1,6007	,95723	844

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: statusangst

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	3,738 ^a	1	3,738	4,094	,043
Intercept	1918,847	1	1918,847	2101,814	,000
geslacht	3,738	1	3,738	4,094	,043
Error	768,702	842	,913		
Total	2935,000	844			
Corrected Total	772,440	843			

a. R Squared = ,005 (Adjusted R Squared = ,004)

Syntax

*leeftijd en opleiding.

UNIANOVA leeftijd BY opleiding

/METHOD=SSTYPE(3)

/INTERCEPT=INCLUDE

/PRINT=DESCRIPTIVE
 /CRITERIA=ALPHA(0.05)
 /DESIGN=opleiding.

Output

**Between-Subjects
 Factors**

		N
opleiding	1,00	62
	2,00	185
	3,00	81
	4,00	205
	5,00	219
	6,00	92

Descriptive Statistics

Dependent Variable: leeftijd Age of the household member

opleiding	Mean	Std. Deviation	N
1,00	68,60	11,629	62
2,00	61,57	12,359	185
3,00	54,52	15,776	81
4,00	52,91	13,491	205
5,00	54,71	14,839	219
6,00	54,01	16,003	92
Total	56,70	14,723	844

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: leeftijd Age of the household member

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	18025,256 ^a	5	3605,051	18,343	,000
Intercept	2213163,968	1	2213163,968	11260,754	,000
opleiding	18025,256	5	3605,051	18,343	,000
Error	164698,692	838	196,538		
Total	2896454,000	844			
Corrected Total	182723,948	843			

a. R Squared = ,099 (Adjusted R Squared = ,093)

Syntax

*leeftijd en geslacht.

UNIANOVA leeftijd BY geslacht

/METHOD=SSTYPE(3)

/INTERCEPT=INCLUDE

/PRINT=DESCRIPTIVE

/CRITERIA=ALPHA(0.05)

/DESIGN=geslacht.

Output

Between-Subjects Factors

		Value Label	N
geslacht Gender	1	Male	581
	2	Female	263

Descriptive Statistics

Dependent Variable: leeftijd Age of the household member

geslacht Gender	Mean	Std. Deviation	N
1 Male	57,17	13,864	581
2 Female	55,68	16,444	263
Total	56,70	14,723	844

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable: leeftijd Age of the household member

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	397,004 ^a	1	397,004	1,833	,176
Intercept	2305631,056	1	2305631,056	10647,583	,000
geslacht	397,004	1	397,004	1,833	,176
Error	182326,944	842	216,540		
Total	2896454,000	844			
Corrected Total	182723,948	843			

a. R Squared = ,002 (Adjusted R Squared = ,001)

Modelschattingen

Eerst wordt de modelschatting voor model 1a, 2a en 4a gegeven.

Syntax

*regressieanalyse model 1a, 2a, 4a.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT sociaalvertrouwen

/METHOD=ENTER bestaansonzekerheid

/METHOD=ENTER bestaansonzekerheid leeftijd geslacht_vrouw opleiding_vmbo
opleiding_havo_vwo

opleiding_mbo opleiding_hbo opleiding_wo

/METHOD=ENTER bestaansonzekerheid leeftijd geslacht_vrouw opleiding_vmbo
opleiding_havo_vwo

opleiding_mbo opleiding_hbo opleiding_wo statusangst

/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)

/RESIDUALS NORMPROB(ZRESID)

/SAVE COOK LEVER RESID ZRESID DFBETA DFFIT COVRATIO.

Output

Model Summary^d

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			Sig. F Change
						F Change	df1	df2	
1	,245 ^a	,060	,059	2,17650	,060	53,543	1	842	,000
2	,307 ^b	,094	,085	2,14543	,034	4,510	7	835	,000
3	,312 ^c	,097	,087	2,14295	,003	2,930	1	834	,087

a. Predictors: (Constant), bestaansonzekerheid

b. Predictors: (Constant), bestaansonzekerheid, opleiding_havo_vwo, geslacht_vrouw, leeftijd Age of the household member, opleiding_wo, opleiding_vmbo, opleiding_mbo, opleiding_hbo

c. Predictors: (Constant), bestaansonzekerheid, opleiding_havo_vwo, geslacht_vrouw, leeftijd Age of the household member, opleiding_wo, opleiding_vmbo, opleiding_mbo, opleiding_hbo, statusangst

d. Dependent Variable: sociaalvertrouwen

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	253,644	1	253,644	53,543	,000 ^b
	Residual	3988,692	842	4,737		
	Total	4242,335	843			
2	Regression	398,956	8	49,869	10,834	,000 ^c
	Residual	3843,380	835	4,603		
	Total	4242,335	843			
3	Regression	412,410	9	45,823	9,978	,000 ^d
	Residual	3829,925	834	4,592		
	Total	4242,335	843			

a. Dependent Variable: sociaalvertrouwen

b. Predictors: (Constant), bestaansonzekerheid

c. Predictors: (Constant), bestaansonzekerheid, opleiding_havo_vwo, geslacht_vrouw, leeftijd Age of the household member, opleiding_wo, opleiding_vmbo, opleiding_mbo, opleiding_hbo

d. Predictors: (Constant), bestaansonzekerheid, opleiding_havo_vwo, geslacht_vrouw, leeftijd Age of the household member, opleiding_wo, opleiding_vmbo, opleiding_mbo, opleiding_hbo, statusangst

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error				Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1	(Constant)	8,019	,274		29,248	,000	7,480	8,557		
	bestaansonzekerheid	-,717	,098	-,245	-7,317	,000	-,909	-,524	1,000	1,000
2	(Constant)	6,326	,563		11,229	,000	5,221	7,432		
	bestaansonzekerheid	-,620	,099	-,212	-6,262	,000	-,814	-,426	,951	1,052
	leeftijd Age of the household member	,012	,005	,081	2,332	,020	,002	,023	,890	1,124
	geslacht_vrouw	-,037	,161	-,008	-,228	,820	-,352	,279	,984	1,016
	opleiding_vmbo	,215	,318	,040	,675	,500	-,410	,840	,315	3,179
	opleiding_havo_vwo	1,084	,371	,142	2,919	,004	,355	1,813	,456	2,194
	opleiding_mbo	,697	,323	,133	2,159	,031	,063	1,331	,284	3,517
	opleiding_hbo	1,017	,321	,199	3,167	,002	,387	1,647	,275	3,631
3	(Constant)	6,548	,577		11,340	,000	5,415	7,682		
	bestaansonzekerheid	-,582	,101	-,199	-5,751	,000	-,781	-,384	,906	1,103

leeftijd Age of the household member	,011	,005	,072	2,031	,043	,000	,022	,867	1,154
geslacht_vrouw	-,024	,161	-,005	-,148	,883	-,339	,292	,982	1,019
opleiding_vmbo	,188	,318	,035	,592	,554	-,436	,813	,314	3,187
opleiding_havo_vwo	1,063	,371	,140	2,863	,004	,334	1,791	,455	2,196
opleiding_mbo	,679	,323	,130	2,105	,036	,046	1,313	,284	3,521
opleiding_hbo	,992	,321	,194	3,090	,002	,362	1,622	,275	3,638
opleiding_wo	1,390	,365	,193	3,804	,000	,673	2,107	,419	2,384
statusangst	-,138	,081	-,059	-1,712	,087	-,297	,020	,912	1,097

a. Dependent Variable: sociaalvertrouwen

Vervolgens is model 3a geschat.

Syntax

*regressieanalyse model 3b.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT statusangst

/METHOD=ENTER leeftijd geslacht_vrouw opleiding_basisschool opleiding_vmbo

opleiding_havo_vwo opleiding_mbo

opleiding_hbo opleiding_wo bestaansonzekerheid

/SAVE COOK LEVER RESID ZRESID DFBETA DFFIT COVRATIO.

Output

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			Sig. F Change
						F Change	df1	df2	
1	,297 ^a	,088	,079	,91850	,088	10,075	8	835	,000

a. Predictors: (Constant), bestaansonzekerheid, opleiding_havo_vwo, geslacht_vrouw, leeftijd Age of the household member, opleiding_wo, opleiding_basisschool, opleiding_mbo, opleiding_vmbo

b. Dependent Variable: statusangst

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	68,001	8	8,500	10,075	,000 ^b
	Residual	704,439	835	,844		
	Total	772,440	843			

a. Dependent Variable: statusangst

b. Predictors: (Constant), bestaansonzekerheid, opleiding_havo_vwo, geslacht_vrouw, leeftijd Age of the household member, opleiding_wo, opleiding_basisschool, opleiding_mbo, opleiding_vmbo

Coefficients^a

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients Beta	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
	B	Std. Error				Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1 (Constant)	1,428	,185		7,697	,000	1,064	1,792		
leeftijd Age of the household member	-,011	,002	-,164	-4,679	,000	-,015	-,006	,890	1,124
geslacht_vrouw	,094	,069	,045	1,361	,174	-,041	,229	,984	1,016
opleiding_basisschool	,179	,137	,049	1,300	,194	-,091	,448	,777	1,286
opleiding_vmbo	-,013	,093	-,006	-,137	,891	-,196	,171	,669	1,495
opleiding_havo_vwo	,024	,120	,007	,200	,841	-,211	,259	,805	1,242
opleiding_mbo	,050	,090	,022	,557	,578	-,127	,227	,669	1,494
opleiding_wo	-,066	,114	-,022	-,580	,562	-,290	,158	,789	1,268
bestaansonzekerheid	,271	,042	,217	6,402	,000	,188	,354	,951	1,052

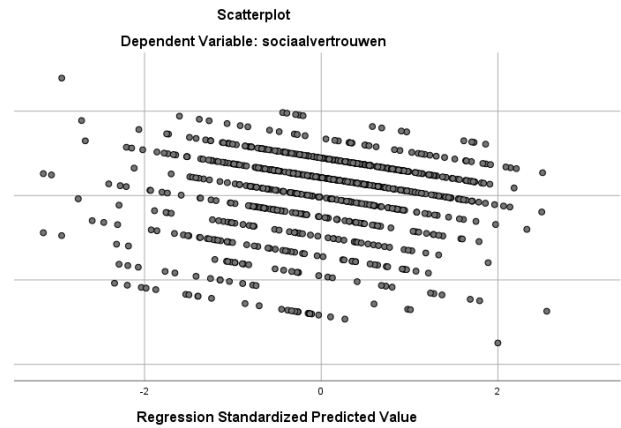
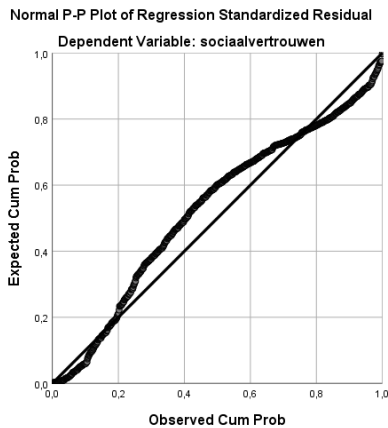
a. Dependent Variable: statusangst

Bijlage 3: Modeldiagnostiek

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een lineaire regressieanalyse. Bij deze modelvorm zijn vier assumpties waarvoor gecontroleerd moet worden.

De eerste assumptie betreft die van onafhankelijke observaties. De steekproef zou moeten bestaan uit respondenten die onafhankelijke waarnemingen hebben en de groep moet op een -aselecte manier gekozen zijn. De data die gebruikt zijn voor dit onderzoek is willekeurig verkregen. Er zijn mensen uit Nederlandse huishoudens uitgenodigd om deel te nemen aan dit onderzoek en zij werden betaald als zij de vragenlijst hadden ingevuld. Verder is er tijdens het selecteren van de deelnemende cases gefilterd op huishoudhoofden, omdat het mogelijk was dat deelnemers elkaar zouden beïnvloeden bij het invullen van de vragenlijsten of dat antwoorden van bepaalde respondenten afhankelijk waren van antwoorden van mensen uit hetzelfde huishouden. Op deze manier is deze assumptie gewaarborgd.

De tweede assumptie betreft lineariteit. Deze stelt dat er sprake moet zijn van een lineair verband tussen de afhankelijke variabele – sociaal vertrouwen – en de onafhankelijke variabelen. Om deze assumptie te controleren is er gekeken naar de residuen in de residual plot die hieronder wordt weergegeven. Uit deze plot blijkt dat, op een enkele uitbijter na, de overgrote meerderheid van de punten verspreid ligt rondom van 0. Hieruit is gebleken dat deze assumptie niet geschonden is en dat hier sprake is van een lineair verband.

De derde assumptie betreft homoscedasticiteit. Als er sprake is van homoscedasticiteit is de conditionele standaarddeviatie van elke set van x-waarden gelijk. De variantie van de residuen is dan dus gelijk voor alle mogelijke waarden van de onafhankelijke variabelen. Ook voor de controle van deze assumptie wordt er gekeken naar de residuen, waarbij de residual plot van toepassing is. Hier blijkt dat deze assumptie geschonden wordt.

De vierde assumptie stelt dan de conditionele verdeling van de afhankelijke variabele – in dit geval sociaal vertrouwen – voor elke waarde van x normaal verdeeld zou moeten zijn. Dit wordt bekeken door het maken van een histogram en een PP-plot van de gestandaardiseerde residuen die hieronder zijn weergegeven. Uit deze gegevens blijkt dat er geen sprake is van een normale verdeling van de gestandaardiseerde residuen, dus is ook deze assumptie geschonden.

Multicollineariteit

Wanneer er sprake is van een te sterk verband tussen de onafhankelijke, verklarende variabelen onderling is er sprake van multicollineariteit. Dit verstoort het effect van de individuele variabelen op sociaal vertrouwen, waardoor er foutieve schattingen over de

effecten gemaakt kunnen worden. Daarbij zorgt multicollineariteit voor meer onzekerheid in de schatting van de effecten. Om te kijken of dit het geval is, wordt er gekeken naar de Variance Inflation Factor, oftewel de VIF-score. In Tabel 3 is de VIF-score voor alle items uit model 4a zichtbaar.

Voor alle variabelen in de regressiemodellen geldt dat er nergens een waarde groter of gelijk is aan $VIF=4$, wat wordt gezien als een grenswaarde voor multicollineariteit. Er is dus geen sprake van een te sterke onderlinge samenhang van de variabelen die ervoor zouden zorgen dat het individuele effect van de variabele op sociaal vertrouwen onjuist wordt geschat. Wel is opmerkelijk dat de hoge VIF-scores zitten in de dummies die gemaakt zijn voor opleiding. Dat de variabelen die betrekking hebben op verschillende vormen van opleiding dezelfde variantie verklaren in sociaal vertrouwen lijkt echter verklaarbaar doordat deze allemaal gaan over het algemene concept van opleiding.

Uitbijters

Als laatste is er gekeken of er sprake was van uitbijters in de dataset. Uitbijters zijn observaties uit de data die sterk afwijken van alle andere observaties en daarmee grote invloed kunnen hebben op de schattingen die gemaakt worden over de effecten. Om een goed beeld te krijgen van de cases die beschouwd worden als uitbijters en invloed hebben op de analyses wordt er gekeken naar gestandaardiseerde residuen, leverage, Cook's Distance en DFFIT.

Voor zowel DFFIT als gestandaardiseerde residuen geldt dat er geen extreme uitbijters waren die vielen binnen de criteria van;

- $DFFIT = 2 * \sqrt{10/844}$
- Gestandaardiseerde residuen = <-2 & >2

Voor het berekenen van de grenswaarde van de Cook's distance en de Leverage is er gebruik gemaakt van de volgende formules;

- Cook's distance = $\frac{4}{n} = \frac{4}{844} = ,0047$

- Leverage = $\frac{3 * p}{n} = \frac{3 * 10}{844} = ,035$

Meest extreme waarde	Cook's distance		Leverage	
	Waarde	Id	Waarde	Id
1	,02485	855392	,03477	854537
2	,01862	870254	,03368	875146
3	,01477	881039	,03354	889340
4	,01315	889840	,03159	831326
5	,01265	896774	,03082	869436

Leverage > 0,024; Cook's Distance > 0,004